

Christiana
PIETATIS
PRIMA INSTI-
TUTIO.

Ad usum Scholarum
Latine Scripta.

CANTABRIGIAE,
Ex typographia celeberrimæ
Academia Typographorum,
M D C XXVI.

SION COLLEGE
LIBRARY.

REVERENDIS-
SIMIS IN CHRISTO

Patribus ac Dom. MATTHÆO
Archiepiscopo *Cantuariensi*, EDMUNDO
Archiepiscopo *Eboracensi*, EDVVINO
Episcopo *Londonensi*, aliisque reverendis
Patribus, Episcopis Ecclesiæ Anglicanæ,
vigilantissimis fidelissimisque
pastoribus.

Uum Seculū huius
ad interitum iam
ruentis mores per-
ditos, & corruptelis
omnibus deprava-
tissimos, non sine a-
cerbissimo animi do-
lore mecum saepe

considero: animadvertamq; diuturnam pec-
candi consuetudinem hominum mentibus
quasi callum quoddam ita obduxisse, ut neq;
virtutibus premia, neque supplicia vitis

EPISTOLA.

sempiterna, divinis proposita legibus, ullam
iam vim vel ad cohortandum, vel ad deter-
rendum habere videantur; in eam tandem
cogitationem venio, ut aut nullam prorsus
spem ostendi, fore aliquando melius, aut si
qua est etiam nunc reliqua, eam in sancta
pueritia atq; ineuntis adolescentia institu-
tione & disciplina omninò repositam esse ex-
istinem. Nam teneri illi & flexibiles animi,
non solum quocumq; torqueas trabasve, sed
quocumque etiam vel leniter ducas, sequen-
tur; atq; ut voles flecti, arbitrioq; fingi pos-
sunt: & quia sunt ab omni hactenus scelere
vacui atq; integri, non nihil in illis loci sa-
lutaribus adhuc monitis, consiliisq; patet.
Qua cogitatio, Patres in Christo Reveren-
dissimi, in eam me mentem impulit, ut ad
primam illam Christiane pietatis instituti-
onem puerilem Latine scribendam me ap-
plicarem: eamq; variis tractatam modis,
hoc quidem libello verbis tantummodo ne-
cessariis & propriis breviter comprehende-
rem: altero verò libro, eandem aliis verbis
luculentioribus & pluribus copiosè expli-
carem; ut & illi qui brevitati student, &
qui ubertate etiam orationis delectantur,
ad sua utriq; ingenia sensusq; apta & ac-
com-

EPISTOLA.

commodata invenientes, voluptate aliquā ad legendum invitarentur. Cura etiam mihi magna fuit, ut brevitate usus, placeat tamen & perspicuè dicerem, & in illa rursus ubertate, ne insolentiùs copiā abuterer.

Quum enim Latine vel intelligere in aliqua laude, loqui etiam in magna poni soleat, tamq̃, multi eius lingue studio inflammentur, pueriq̃, ob eam causam doctis hominibus in disciplinam tradantur; hanc oblatam occasionem putavi, quā, inter eā etiam dum aliud agunt, vera pietas, quæ est ante omnia expetenda, tenellis mentibus instillaretur. Quum verò multos valde pœniteat ita se pueros Latine didicisse, ut cum loqui eā linguā aut scribere velint, sibi ipsi plerūq̃, diffidant: ut eā molestiā quæ me etiam (non tam meā tamen, quā illorum, quos aliquando institui, causa) sæpe sanè ac graviter torset, alios liberarem; diligentiam, quantum potui, maximam adh. bui, ut emendata esset ratio & pura: & ut neq; in simplicibus verbis, quod non esset Latinum, neq; in coniunctis, quod non esset consequens, iure vituperaretur. Nam quæ verba per religionem mutare non licet, ea sunt in fine maioris libri notata.

EPISTOLA.

Has institutiones Latine à me scriptas, amici duo mei (homines docti) alter in sermonem vulgarem nostrum, ut omnibus scilicet essent communes; alter, in studiosorum gratiam, Græcè etiam converterunt. Omnibus quidem nobis mens eadem, idem erat propositum, ut quamplurimis videlicet plurimum prodesse eniteremur. Unde enim potius Anglicè primum legere discent pueri nostri, quàm ex libello, qui pietate etiam teneros interim animos imbuat? Et reverà si quisquam, vel puer, vel adolescens, ista Anglicè reddita diligenter legat; præterquàm quòd Christianæ religionis summam dilucidè explicatam & intelligere facile, & ediscere etiam, si velit, haud difficulter possit; quod est certè in lucro vel maximè ponendum: eadem etiam operà sermonem vulgarem nostrum & pronuntiare rectius, & scribere emendatius addiscet: quod commodum aspernandum non esse, ex multorum sermonem Anglicum loquendi scribendiq; vitiosa atq; corrupta consuetudine, ipsa propemodum est luce clarius. Iam verò unde potius ordientur prudentes & pii doctores prima Latine loquendi elementa pueris tradere, quàm à pio aliquo parvòq; & facili Latino libello,

EPISTOLA.

libello; cuius sententiam, ut Anglicè iam
 antea lecti, teneant? atq, ita partim recog-
 noscentes, partim etiam discantes, verum
 pariter optimarum memoriam renovent, &
 verborum etiam novitate delectentur. Hoc
 verò libello semel perlecto, pueri, qui aliquo
 Latine loquendi studio teneri iam incipient,
 quæ angusto sermonis genere contracta pri-
 us legerant, ad eadem etiam ratione copiosa
 uberius & fusius, aliòq, exprimendi atque
 eloquendi genere explicata cognoscendum,
 suâ sponte sine monitoris precepto festinabunt.

Deinde, postquam istis diligenter legen-
 dis, atq, inter se comparandis aliquos in lin-
 gua Latina progressus fecerint, ut certè fa-
 cient; baud minore iam eadem etiam Gracè
 scripta legendi cupiditate ardebunt; ut illis
 discendi, praeceptoribusq, docendi non labor
 iam, sed voluptas sit futura. Hæc ratio do-
 cendi discendique, & res easdem aliis atque
 aliis verbis, quàm maximè fieri possit lectis
 explicandi, Gracàq, cum Latinis coniun-
 gendi, M. Ciceroni visa est aptissima esse
 atque utilissima adolescentibus, in quibus
 ubertatem se efferre voluit. Hæc ille ratione
 eam Latini & Graci etiam sermonis copi-
 am, varietatem, facultatem, facilitatem, pro-

EPISTOLA:

prietatem, elegantiam, quibus longè multùmque, ceteris omnibus omnium atatum hominibus antecelluit, consecutus & adeptus est.

Et ut eò aliquando perveniam, quò maxime & directo hoc meum spectat institutum, non tantum iuventus nostra assiduè istis animorum, ingeniorum, linguarum exercitationibus, à prima pueritia, ad incuntem usque, progredientemque, adolescentiam assuefacta, à desidia, malorum omnium matre, arcebitur: verum etiam Christiana pietas, quæ est virtutum omnium fundamentum, isdè occasionibus toties repetita, altissimas in teneris illorum animis radices aget; quæ mirificè etiam confirmabitur, si vel suâ ipsi voluntate, vel praeceptorum monitis diligenter exquirent, quæ sint in istis institutionibus de pietate nostra tradita, quibus ea sacrarum literarum fundamentis nitantur. Quod ut sine ullo penè labore & diòve prestare possint, apposita ubique, in conspectu nota facilè ipsis compendiariamque, viam ostendunt. Fieri verò non potest, quin de tremenda divini numinis maiestate, potentiâ, iustitiâ, eiusque, rursus paternâ in suos per Christum bonitate, benignitate, beneficentiâ,

EPISTOLÆ

tiâ, & de tota religione Christiana, assidue
 audiendo, legendo, repetendo, meditando, eâ
 atate qua est ad optima quæq; opportunissi-
 ma: fieri, inquam, non potest, quin & Dei
 metum atque reverentiam (qua iam ex hoc
 mundo penè profligata esse videtur) eiusq;
 etiam amorem, atq; illi placendi, vitæq; cum
 virtute degenda studium, in auribus, oculis
 atq; animis suis ita penitus defigant, ut nul-
 là unquam vi labefactari, aut oblivione de-
 leri posse confidam. Hac est summa consilii
 mei; hac me ratio impulit, ut laborem mihi
 non necessarium, studiosis adolescentibus, ut
 spero, utilem susceperem. Huius, ut omnis
 mei otii pariter atq; negotii, rationem vobis
 reddendam esse existimavi, Patres in Chri-
 sto Reverendissimi, quorum ego pietatem,
 sapientiam, doctrinam, authoritatem, ut de-
 beo, plurimi facio. benevolentiaq; & gratâ
 memoriâ atq; honore merito prosequor.

Vestri studiosissimus obser-

vantissimûsque,

ALEX. NOVVELLVS.

c
v

n
le

T

m

c
a
la

ra
ej

RELIGIO CHRISTIANA.

Verbum Dei. Testamentum.

MAGISTER. AUDITOR.

Narra mihi, mi fili, quam religionem colis?

A. Eandem illam quam Act. 11. 16.
Christus, Servator noster do- Matt. 4. 10.
cuit; unde Christianus nominor, & ita re- Ioan. 4. 24.
verà me esse confido.

M. *Quanam est Christiana pietas?*

A. Pietas Christiana est divini numinis sancta veneratio, & obtemperatio legibus illius.

M. *Unde est eius intelligentia capienda?*

A. Ex verbo dei, quod veteris novi q; Ioan. 5. 39.
Testamenti libris explicatur. Act. 17. 11.

M. *Cur verbum Dei, vocabulo Testamenti, nominatur?* 1. Tim. 3. 15.
16. 17.

A. Quia divina voluntas de rebus Ioan. 4. 25.
expetendis fugiendisq; in eo perfectè Gal. 3. 15. 17.
atq; immutabiliter continetur, à qua ul- Gal. 1. 8. 9.
lam in partem non est deflectendum. Deu. 4. 2.
Esa. 8. 20.

M. *Qua ratione modòq; divina voluntatis, in eius verbo explicata, perquirenda est cognitio?*

A. Assi-

Joan. 5. 39.

Act. 17. 11.

A. Assiduâ divini verbi lectione atq; meditatione, aut attentâ ejus, ab aliis lecti purèq; explicati, auditione.

M. *Satin id est?*

1. Cor. 1. 21.

2. 3. 7.

Gal. 1. 19. 33.

4. 35.

A. Quia mortalium nemo divinæ sapientiæ, in ejus verbo reconditæ, scientiam ingenio industriæve suapte consequi potest; à deo precari sedulò vehementerq; debemus, ut per Spiritum sanctum suum, mentes nostras sacri verbi sui cognitione, fidèque, & voluntati ipsius, in eodem illustratæ, parendi studio ardenti imbuere velit.

(pua?

M. *Quæ sunt divini verbi partes præci-*

A. Lex, & Evangelium.

Joan. 1. 17.

Mat. 16. 16.

Act. 13. 39.

Rom. 6. 14. 15.

M. *Hæc duo, alterum ab altero, quomodo secernuntur?*

Matth. 22. 37.

39. 40.

Mat. 10. 27. 28.

Rom. 10. 5.

Gal. 3. 10.

A. Lex ad omne nos officii munus instruit, tam pietatis erga Deum, quàm charitatis in proximum; utque utrique illud præstemus, summo studio præcipit; & legi parentibus vitam promittens sempiternam, æternam mortem ejus ruptoribus minitatur.

M. *Evangelium verò quid?*

Marc. 7. 15.

Luc. 5. 32.

Joan. 1. 17.

A. Evangelium nobis confirmat Deum, per fidem in Christum, illis qui con-

tra legem commiserunt, misericordem se præbiturum, ignoturūq; modo animi dolore, quòd eum offenderint, afficiantur, & seipsos reprehendentes, corrigere atq; emendare studeant.

M. *Quot partibus constat vera religio?*

A. Religio, perinde ac verbum Dei, ex quo tanquam ex fonte profluit, duas habet partes.

M. *Quenam illa sunt?*

A. Obedientia quam lex imperat, & fides quam Euangelium requirit.

M. *Verum maioris perspicuitatis gratiā, in plura te membra religionē partiri velim.*

A. Videor mihi non ineptè quatuor has, ut principes veræ religionis partes, posse recensere: obedientiam, fidem, invocationem, & sacramenta.

M. *Age ergo; de istis quatuor, ut ea ordine recitasti, te interrogabo. Et quoniam vera obedientia, qua prima pars est, ad regulam divinæ legis sis dirigenda necessario, primum intelligendum est, quid de lege Dei sentias.*

A. Legem Dei duabus expressam tabulis iustitiæ normam esse perfectissimam arbitror, recta imperantem, vetantēq; contraria.

M. Prior

Acto. 2. 38. 39.
& 13. 38. 39.
Rom. 1. 5. 16.
& 6. 14. 15.

Ioan. 14. 15.
21. 23. 24.
Rom. 10. 5. 6.
Mar. 1. 15.
Rom. 1. 5. 16.

Ioan. 14. 15.
21. 23. 24.
Mar. 16. 16.
Acto. 2. 21.
Ro. 10. 12. 13.
Gal. 3. 10.

Ex. 34. 28. 29.
Psal. 19. 6.
8. 9. 10.
Exod. 20.
Deut. 5.
Esa. 30. 21.
Matth. 22. 37. &c.

*Præceptum primum Tabule primæ.**M. Prior tabula qua tractat?**A. Debita Deo pietatis officia tradit, quatuorque prima præcepta in ea continentur.**M. Secunda qua docet?**Mat. 19. 18. 19**Ex. 22. 39. 40.**Exo. 34. 28.**Deut. 4. 13.**A. Ad charitatem, mutuâq; inter homines officia nos instituit, ad quâ reliqua sex præcepta pertinent; ita lex universa decem omnino præcepta cõplectitur, ex quo fit, ut Decalogi nomine appelletur.**M. Quod est primæ tabule præceptum primum?**Exo. 20. 2. 3.**Deut. 5. 5. 6. 7.**A. Deus sic est elocutus, Audi Israel: Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi ex domicilio servitutis Egyptiæ; Non habebis Deos alienos coram me.**M. Quare nos primum commonefacit se Dominum Deum nostrum esse?**Deut. 10. 12. 13**Mal. 1. 5. 6.**A. Illis verbis ejus immensa infinitaque majestas, potentia & bonitas explicantur; nôsque pariter parendi summa necessitate astringimur, nisi & contra potentissimum repugnare, & in benignissimum beneficentissimûmque ingrati esse velimus.**M. Quid est quod edicit nobis, Ne habeamus Deos alienos coram se?**A. Ideo.*

A. Idololatria omnis, his verbis prohibetur ac damnatur.

M. *Quid est idololatria?*

A. Rebus ullis conditis divinum cultum tribuere, aut in illis, ut Diis quibusdam, fiduciam perfugiúmque habere: quod patrare scelus esset maximè detestabile. Ipsius enim solùm majestati divini honores, ipsius bonitati singularis ille noster amor debetur: ad illius opem confugere; ab illo in terroribus periculísque omnibus opem atque auxilium petere & expectare; illius benignitati nos nostráque omnia debere, gratis animis agnoscere, ingenuéque confiteri oportet.

Pf. 115. 8. 9.
Matt. 4. 10.
Deu 10. 12. 13.
& 20. 21.
Matt. 22. 37.
Pf. 50. 14-15. 2.
Pf. 79. 13.
& 95. 6-7.
& 100. 1. 2. 3.
Ioan. 3. 27.
1. Cor. 4. 7.
Iac. 1. 17.

M. *Suprema illa verba, coram me, aut in conspectu meo quid sibi volunt?*

A. Nihil tam penitus absconditum esse, aut in occulto latere, quin deo notissimum sit, atque apertissimum; & proinde non voce, manifestísque solùm vitæ actionibus, atque externâ specie, sed intimâ etiam atque sincerâ puræ mentis sanctitate, Deum, illúmque unum, & prætereà neminem, piè colendum esse atque venerandum.

Pf. 7. 9. & 33.
13. 14.
Esa. 29. 13.
Matt. 5. 8.
& 15. 8.

M. Sum-

M. Summatim expone, quos maximè putas in hanc legem peccare.

ev. 19. 31.

sa. 8. 19.

47. 9.

eur. 18. 19.

o.

litt. 15. 2. 3.

96.

A. Idololatras (ut dixi) omnes, omnes arioli, augures, & conjectores, incantatores, venefici, magi, sagæque omnes, omnesque qui ad illos deferunt, illisve fidunt. Prophetæ item mendaces omnes, qui falsa vanaque docent. Præterea qui verbo Dei abutuntur, aut maximam illi fidem non habent, nec illius monitis, sed inanibus suis somniis aut conjecturis ducuntur. Denique qui res ullas conditas suprâ, aut æquè atque Deum conditorem metuunt, amant, aut magnificiunt: hi omnes hisque consimiles universi hanc legem violant.

M. Recita iam præceptum secundum.

rod. 20. 4. 23

evit. 26. 1.

eut. 4. 15.

6. 17. 18. 19.

sa. 40. 18.

44. 9. &c.

A. Signum sculptile, aut simulachrum ullius rei quæ aut suprâ in cœlo, aut infrâ in terra, aut in aquis intra terram sit, non effinges. Ea non veneraberis neque coles: nam ego sum Dominus Deus tuus zelotypus, qui parentum iniquitatem etiam in liberis vindico, ad tertiam usque quartamque progeniem osorum mei; clementiamque utor ad millesimam usque progeniem, erga mei amantes,

antes, meâque præcepta conservan-
tes.

M. *Videri possit hac lege pictorum ficto-
rumque artificia condemnari, ita ut fas
non sit ullas omnino imagines habere.*

A. Nequaquam: in prima enim hac Mat. 23 20, 21.
tabula minime de rebus artificiosis, quæ 36-37.
ab humanos civilesq; usus expetuntur,
sed de iis tantum, quæ ad Dei cultum
pertinent, agitur.

M. *Quenam est igitur huius præcepti
sententia?*

A. Hoc secundo præcepto prohibet Esa. 40. 18. &c.
Deus, primum, ne imagine ulla ipsum Deut. 5, 8. 9.
imitari, vel adumbrare, quærere, aut Pl. 97. 7.
colere conemur. Secundo, ne simula- Esa. 44. 17.
chra ipsa veneremur, aut illis quoquo
modo ad Idololatriam aut superstitio-
nem abutamur, interdicat: verum ut
Deum solum, non ad nostrum arbitrium
libidinemque, sed purâ atque integrâ
mente, verèque, quemadmodum nobis
suo ipsius verbo præscriptum est, cola-
mus & veneremur.

M. *Quam ob causam Deum corporeâ
spectabilique formâ effingere nefas est?*

A. Quia corporea, infirma, inanima,

B

vanâ-

Ps. 113. 3. 4. 5. vanaque effigies aut imago nullam cum
 & 115. 3. 4. Deo, qui spiritus est immortalis, infinita
 Esa. 40. 18. &c. immensa, incomprehensibili magnitu-
 Ioan. 4. 24. dine, maiestatemq; communitatem habere,
 Rom. 1. 20. 33. nec ullam ejus similitudinem speciemve gerere potest.

M. *Quemnam colendi morem hic condemnat?*

Lev. 26. 1. A. Quum precatione usuri, nos ad fi-
 Deut. 4. 19. mulachra verimus, supplices nos coram
 & 5. 9. illis abjicimus, nudato capite aut alia
 Ps. 97. 7. significatione illis honorem tribuimus,
 & 115. 8. perinde quasi Deus in illis nobis præsens
 Esa. 44. 17. adesset.
 Act. 7. 41.

M. *Clausulam huic præcepto additam repete.*

Ex. 20. 5. A. Nam ego (inquit) sum Dominus
 Deu. 5. 9. Deus tuus Zelotypus, qui parentum iniquitatem etiam in liberis vindico, ad tertiam usque quartamque progeniem osorum mei.

M. *Quamobrem hac commemorat Deus?*

Deut. 10. 12. 13 A. Dei atque Domini vocabulis sese
 Reg. 18. 39. nuncupans, etiam atque etiam monet ut
 Mal. 5. 6. tum ad maiestatem, tum ad benignitatem suam, sicuti antè dictum est, respectum habentes, ad ipsius arbitrium nos
 Tim. 6. 15. totos
 6.

ptos accommodemus. Zelotypiæ verò Ex. 34. 13. 14.
 po nine declarat, participem aut confor- Esa. 42. 8.
 tem secum venerationis suæ se nullo mo-
 do tolerare posse.

M. *Ecquid praterea ad litum ad prohi-
 bendam Idololatriam?*

A. Quò nos magis ab Idololatriæ Ex. 34. 7.
 peccato, quod tam vehementer dete- Esa. 14. 20. 22.
 statur, refrænet, minatur se non in male-
 ficos tantum, sed in eorum etiam liberos
 posteròsque vindicaturum esse.

M. *Perge porro, quod reliqui est in hac
 Lege explicare.*

A. Quemadmodum Deus graviter
 minando terret, ne ipsius voluntati re-
 pugnare audeamus; ita prolixius adhuc
 de suâ clementiâ bonitatèq, promitten-
 do, nos ad sibi parendum allicit: confir- Deut. 5. 10.
 mans cum iis omnibus, qui se amant su- Exo. 34. 6. 7.
 isque præceptis obsequuntur, tum ipso-
 rum etiam posterorum multis millibus,
 misericordiam se singularem esse imper-
 titurum.

M. *Quum antea ultionem tertia aut ad
 summum quarta generationi denuntiet:
 quid est, quòd hîc clementia sua aliquos
 milia comprehendat?*

Psal. 30. 2. 5.

& 103. 8.

& 145. 8.

Ecl. 5. 4. 7. 8. 10.

A. Ut demonstret ad facilitatem seu beneficentiâque, quàm ad acerbitatem atque asperitatem impendiò magis esse propensum.

M. *Perge iam ad tertium mandatum.*

Exod. 20. 7.

Lev. 19. 12.

A. Nomen Domini Dei tui inaniter non usurpabis: neque enim finet impunitum Dominus qui ejus Nomen inaniter adhibuerit.

M. *Quid est inaniter usurpare Nomen Dei?*

Ecl. 5. 2. 5. & 8. 19

Lev. 19. 12.

Act. 19. 13.

1. Tim. 1. 10.

Matt. 5. 33. 34.

Psal. 113. 1. 2.

A. Eo ad blasphemiam, incantationem, veneficium, execrationem, perjurium, aut ad temerarium, inconsultum, vel non necessarium jusjurandum abutis: Deumve, nisi iusta de causa, magnâque adhibitâ reverentiâ, vel se mel nomina.

M. *Non potest ergo Dei Nomen in iurando rectè adhiberi?*

Exod. 22. 11.

Ios. 2. 12.

Psal. 15. 4.

& 63. 11.

2. Cor. 1. 23.

Heb. 6. 16.

A. Potest profectò, cum gravi de causa, jusjurandum juramus, ut aut verum testimonio confirmemus, præcipue legitimæ alicujus potestatis accitu ad id evocati: aut ob alias res magnas atque graves, ut vel Deo suus honos atq; gloria conservetur, aut cumulatius etiam auge-

augeatur & amplificetur, vel hominum inter homines conjunctio benevolentiaq; retineatur. Hujusmodi aliquâ oblatâ occasione sacramento contendere licebit, venerando verendôque Dei tantum nostri, non ullius cujusquam alterius, nomine adhibito.

M. Quid deinceps in Lege est?

A. Neque enim impunitum (inquit) sine Dominus, qui nomen ejus inaniter adhibuerit.

Exod. 10. 7.
Lev. 19. 12.

M. Cur in divinum Nomen iniuriarum peculiares hic mina proponuntur?

A. Ostendere voluit quanti nominis sui decus æstimaret, ut impendentem vindictam cernentes, eò studiosius, ne injuriam illi faciamus, caveremus.

Lev. 19. 12.
Ezec. 20. 3. 14.

M. An ergo nefas esse putas divorum aliorumve hominum, aut rerum nomina in sacramento interponere?

A. Omnino: jusjurandum enim dare idem est, atque cum, per quem juramus, & veritatis testem, & si pejeremus, perjurii nostri ultorem, punitoremque constituere: quam laudem intelligendi vindicandique maleficia omnia, divinæ solùm sapientiæ atque majestati debi-

Exod. 22. 11.
Psalm. 63. 11.
Heb. 6. 16.
Deut. 6. 13.
& 10. 20.
Ios. 23. 7.

ram, aliis personis rebúsve impertire immane scelus esset.

M. Recita iam proximum Præceptum.

A. Præceptum quartum, quod & primæ tabulæ est postremum, sic habet. Diem Sabbati sanctè agere memento; sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: septimo verò die, quod est Domini Dei tui Sabbatum, nullum opus facies, nec tu, nec filius tuus, nec filia tua, nec servus tuus, nec ancilla tua, neque jumentum tuum, neque apud te degens peregrinus: nam sex diebus perfecit Deus cælum & terram, & mare, & quicquid in illis continetur; septimo quievit. Itaque diem Sabbati sacrum, sibiq; dicatum esse voluit.

M. Sabbati vocabulum quam habet significationem?

A. Sabbatum, interpretatione explicatum, vacatio aut quies dici potest: nam eo die pii humana opera omnia missa facere debent, ut divina religionis sanctitatisque studia diligenter colere possint.

M. Quamobrem suum nobis factum Dominus ad imitationem exposuit?

A. Quia

Ex. 16. 23. &
20. 8. 9. 10. 11.
Lev. 23. 3.
Deu. 5. 12. 13.
14. 15.
Ezec. 20. 12.
Gen. 2. 1. 2. 3.
Heb. 4. 3. 9. 10

Ex. 16. 23.
Lev. 16. 31.
Ex. 17. 21.
Zec. 46. 3.
Mar. 6. 7.

A. Quia insignia præclaræque exempla humanis mentibus penitus insident, stimulosque admovent acriores. Dominos enim servi, & parentes liberi perlibenter imitando exprimunt. Maximè verò omnibus est optabile, ut mortales, Deum sibi ante oculos mentis proponentes, ipsius sese imitatores similésq; præberent.

Ioan. 13. 14. 15.
1. Cor. 4. 15.
16. & 11. 1.
Eph. 5. 1.
1. Pet. 2. 21.

M. Sabbati pie colendi, quanam est ratio?

A. Populus in unum locum congregari debet, ut disciplinam Christi intelligat, ut fidei suæ confessionem edat, unâ voce cõmunia vota Deo faciat, ut divinorum factorum memoriam conserve, ut Deo pro suis divinis erga se meritis gratias agat, & ut mysteria sacra à Christo instituta concelebre.

Marc. 6. 2.
Luc. 4. 16.
Act. 13. 27
Matth. 10. 32
Psal. 95. 2.
Esa. 56. 7.
Matth. 21. 1
Eph. 3. 21.
1. Cor. 11. 1
& 14. 26.

M. Ecquid prætereà requiritur, ut diem Sabbati sanctè agamus?

A. Externa hæc est requies, celebratioque Sabbati, præter quam, quies est colendique Sabbati ratio quædam spiritalis.

M. Quanam est ea?

A. Quam à rerum humanarum oc-

Isa. I. 14. 16.
& 58. 13.
Heb. 4. 9. 10.

Gal. 5. 24.
Col 3. 5.

cupationumq; & studiorum nostrorum curâ vacantes, Dei nos arbitrio, ut is ad suum nos sensum formet, penitus tradimus: quumque (ut sacrarum literarum verba usurpem) carnem nostram crucifigimus, & affectionibus, commotionibusq; tanquam frénos injicimus, vitiosam naturam nostram comprimentes, ut ad divinam nos voluntatem accomodemus: eo enim pacto Sabbati nostri dies, quam in hac terra celebramus, aptè & convenienter exemplar, atq; similitudinem quietis illius imitabitur, quam in cœlo sempiternam & perpetuam sancta q; oblectationis plenissimam sumus habituri.

M. Satin' erit ista septimo quòque die exequi?

Gal 1. 2.

84. 4.

uc. 18. 1.

ph. 5. 19. 27.

A. Oportet sanè quemq; separatim ista secum quotidie recordari atque meditari: humanæ tamen infirmitatis defidiaque effugiendæ gratiâ, certus dies ad hanc rem propriè designatus est.

M. Hactenus prioris tabula præcepta percensuisti, quibus vera Dei veneratio, quæ fons est omnis boni atq; origo, brevi explicatur: noxæq; omnes, quæ ad Deum directio

Honor parentum. Parentum nomine magistr. notan.

directo spectant, prohibentur: nunc vero
que sint charitatis benevolentiaq; in ho-
mines nostrae partes, qua ex eodem illo fonte
fluunt atq; hauriuntur, & secundâ tabulâ
continentur, perge declarare.

A. Secunda tabula hoc habet prin- Exod. 20. 12.
cipium; Honora patrem & matrem, ut Deut. 5. 16.
fis longævus super terram, quam datu- Matth. 15. 4.
rus est tibi Dominus Deus tuus.

M. Honoris vocabulum, quam hic ha-
bet significationem?

A. Honor parentum, eorum amo- Prov. 1. 8.
rem, timorem observantiâmq; compre- Mar. 7. 10. 12
hendit: & in parendo, inserviando, opem Col. 3. 20.
ferendo illis, eosque tuendo, alendo Heb. 12. 9.
etiam atq; sustinendo, si quid ipsis opus
fuerit, situs est.

M. Hæc lex naturalisne solum parentes
attingit?

A. Qui auctoritatem habent omnes, Deut. 17. 9. 10
omnes adversus quos reverentia est ali- Rom. 13. 1.
qua adhibenda, ut magistratus, ministri Luc. 10. 16.
Ecclesiastici, præceptores, doctrinâ, sa- Lev. 19. 32.
pientiâ, ætate, honore, aut alia aliqua 1. Tim. 5. 1.
dignitate antecedentes, parentum no- Prov. 5. 13.
mine designatur.

M. Principes, magistratus, caterique
qui

qui aliis præsunt, cur Parentum nomine notantur?

Rom. 13. 4.
Heb. 13. 17.

A. Ut declaretur, quòd Deus eos nobis, nostro, reipublica quæ commoda, denaverit: atque ita parentum nomine, quod principibus, magistratibus, aliis, quæ super ioribus tribuitur, commone-mur, ut illis non pareamus solum, verum etiam ut eos revereamur, atque amemus.

M. Quid deinceps in hac lege est?

rod. 20. 12.
cur. 5. 16.
ph. 6. 2, 3.

A. Longam eos beatamque vitam, Dei beneficio, esse victuros, qui parentibus, principibus, magistratibus, aliisq; superioribus dicto audientes fuerint, debitumq; ipsis honorem tribuerint. Contraque consequens est, qui parentibus, principibus, magistratibus, aut superioribus aliis minus se obediens præbuerint, aut contumeliosi in eos fuerint, illos aut citò repentinoq; cum ignominia morituros; aut vitam quavis morte acerbiorē, turpiorēq; traducturos esse; qui etiam ad extremum contumaciæ scelerisque sui pœnas apud inferos sempiternas sustinebant.

M. Sextum iam quod sit præceptum dicito.

A. Non

A. Non occides.

Exod. 20. 13.

M. Satisne legem hanc observabimus, si

Deut. 5. 17.

manus ab homicidio, sanguineq; integras
servabimus?

Iac. 2. 11.

A. Prohibentur etiam ea quæ cædis
occasionem aliquam habent, ut ludibria,

Rom. 3. 13.

irrisiones, maledicta, probra, convitia,
rixa, pugne, & similia omnia.

Gal. 5. 20. 21.

M. Ecquid est amplius?

A. Deus sua Lege non externis tan-
tùm actionibus, sed animorum etiam af-
fectionibus, iisq; vel maximè cavit: a-

Iac. 3. 14. 16.

put Deum enim judicem, iracundia odi-
umq; & occidendi, vindicandi, aut no-

Matt. 5. 21. 22.

cendi voluntas omnis, homicidium esse

1. Ioan. 2. 9.

decernitur. Hoc ergò jure divino ista e-
tiam vetantur.

10. 11.

M. Si neminem ergo oderimus, abundè
legi hinc erit satisfactum?

A. Deus cùm odium reprobatur, bene-
volentiam à nobis in omnes mortales,
hostes etiam requirit: idque ideò qui-
dem ut malevolis invidisq; nostris, qui
invenso, crudeliterq; infesto in nos sunt
animo, salutem, & tranquillitatem, om-
niâq; faustè, scilicet, & prosperè eve-
nire optemus: beneficiis illos etiam,

Luc. 6. 27. 28.

Rom. 12. 14.

17. 19. 20.

fi

si facultas in nobis fuerit, afficiamus
Deoq; pro illis vota faciamus.

M. Quod est septimum Præceptum?

A. Non adulteraberis.

*M. Hoc Præceptum quam sententiam
habere pntas?*

A. Obscenarum voluptatum univer-
sum genus, omnis verborum turpitudine,
oculorum gestusque petulantia omnis,
omnes impuritatis notæ atque indicia
quæcunque, hac lege condemnantur.
Desidia item inertiæque, in cibo, potu,
vestitu luxus & luxuries, ludi lususque
impudici, & quæcunque præterea ad
corporis animæque fœditatem sollicitare,
aut commovere possunt, hoc præcepto
vetantur. Nam, ut mentes etiam nostras
ab appetitionibus desideriisque impu-
dicis puras conservemus, præcipitur,
propterea quod tam animæ quam cor-
pora nostra Templâ sunt divino Spiritui
consecrata.

M. Prosequere reliqua.

A. Octavum Præceptum est, Non
furaberis.

M. Hoc Præcepto quæ prohibentur?

A. Non ea solum furta vetantur, quæ
hu-

Exod. 20. 14.

Deut. 5. 18.

Matth. 19. 18.

Prov. 6. 24. 25.

Matth. 5. 27.

28. 29.

Rom. 13. 13.

1. Cor. 6. 9.

10. 15. 16. 18. 19.

1. Th. 5. 3. 4. 5. 7.

& 5. 22.

Eze. 16. 49. 56.

Eccl. 33. 26.

1. Cor. 3. 16. 17.

2. 15. 16.

Exod. 20. 15.

Matth. 19. 18.

humano jure plectuntur: sed etiam edicitur, ne nundinatione aut venditione fraudulenta; mensuris dolosis, parúmve legitimis ponderibus, aut adulterinis fucatisque mercibus quenquam fallamus: néve judiciis pecuniâ tentatis, pretiôque & largitione corruptis, aut ullâ aliâ fraude, dolôve malo adhibito, quenquam circumveniamus. Præterea, qui officium debitúmve alteri subducunt, ut qui laborum mercedem operariis non persolvunt, qui per avaritiam pauperibus egentibúsque opem ferre, viduis succurrere, orbis pupillísque subvenire, peregrinis atque advenis opitulari recusant: quisque rudes atq; ignaros rerum non instituunt atque erudiunt; qui consilii expertes consilio non juvant; qui vagos errantésque ab errore non avertunt, neque in rectam viam revocant atque reducunt; qui afflictis mœrentibúsque consolationem non adhibent; omnesque horum similes hac lege condemnantur.

M. Hoc præcepto an quicquam adhuc præterea continetur?

A. Omnino. Nam ex alienis damnis utilita-

Prov. 11. 1.
& 10. 10. 23.
1. 1. 1. 4. 6.
Tit. 2. 10.
P[sa] 62. 10.
Prov. 17. 23.
Esa. 5. 23.
Ezec. 22. 13.
Mal. 3. 5.
1. Tim. 5. 18.
Pro 14. 20.
21. 31.
Iac. 2. 3. 9.
& 5. 19. 20.
Lev. 19. 9. 10.
& 23. 22.
Deu. 22. 2. 3.
& 24. 15. 17. 18.
& 27. 17. 18.

Zac. 8. 16. 17. utilitates nostras aucupandi, aliquam
 Act. 20. 33. etiam voluntatem cogitationemve sus-
 cipere, hac lege prohibemur. Nam quod
 in homines injuriosum est, id vel optare,
 aut expetere vitiosum est, in conspectu
 Dei.

M. Recita iam novum Præceptum.

Exod. 20. 16. *A.* Non eris adversus proximum tu-
 Deut. 5. 20. um testis mendax.

Matth. 19. 18. *M. Hac Lex quam habet sententiam?*

Exod. 23. 1. *A.* Hac lege non apertum solum evi-
 Lev. 19. 11. densque perjurium, jurisjurandique vio-
 Deut. 19. 18. 19 latio, sed omnis etiam vanitas, calum-
 Psal. 15. 3. nia, obtrectatio, maledictio, assentatio,
 Ieph. 3. 13. simulatio, dissimulatioque omnis, quæ
 Luc. 3. 14. sint aut contra rem, aut existimationem
 Pet. 2. 1, 2. proximi, generationi vetantur: præcipi-
 Prov. 3. 3. tûrque ut nec ipsi unquam mendacium,
 Eccl. 12. 17. 19 falsumve quicquam dicamus, neque in
 Job. 23. aliis, verbo, scripturâ, reticentiâve com-
 Cor. 13. 8. probemus: sed ut veritatem semper co-
 Phil. 4. 25. lamus, tutemur, exquiramus atq; susten-
 Matth. 7. 1. temus.
 Rom. 14. 4.
 Cor. 13. 5. 7

M. Nihilne u'tra requiritur hac lege?

A. Deus, qui intimos animorum no-
 strorum sensus penitus perspectos ha-
 bet, à maledicendo nos prohibens, ali-
 quid

quid etiam mali temerè de proximo vel
aspicari opinari ve prohibet; adeoque
incipit, ut quoad per veritatem licebit,
bene de aliis existimemus, bonamque ip-
sis famam, quantum quidem efficere
poterimus, conservemus.

M. Restat iam postremum præceptum.

A. Non concupisces cujusquam do- *Exod. 10. 17.*
tum, non uxorem, non servum, non an- *Mich. 2. 1. 2.*
cillam, non bovem, non asinum, nec quic- *Rom. 7. 7.*
quam omninò aliud quod alterius sit. *1. Cor. 10. 6.*

*M. Hoc præceptum quid ultra quam
superiora imperat?*

A. Antea Deus maleficia, deprava- *Es. 1. 16.*
tasque animorum affectiones vetuit:
jam vero innocentiam omnibus suis
numeris expletam à nobis exigit, adeò
quidem ut nullam omninò vel tenuis- *Gal. 5. 24.*
simum desiderium, vel levissimæ cogi-
tationis motum à virtute quicquam
deflectentem, in mentes nostras irrepere
patiamur. Æquum namque est, ut in *Jer. 4. 14.*
animis etiam & mentibus, nostris, *Ezech. 18. 31.*
summa coram Deo castitas sanctimo- *Math. 5. 8.*
niâque splendeat. Ab illo enim bonitas *Rom. 12. 2.*
atque æquitas non nisi perfectè abso- *Psal. 5. 4. 5.*
luta probari potest; cujus etiam legem *1. Cor. 6. 14.*
hanc

hanc suam, normam omni ex parte perfectissimam, nobis ante oculos constituit.

M. Postquam decem iam praeceptorum sententiam interpretatione brevi explanasti: dic mihi, cunctane ea, quae separatim articulatimque explicuisti, in paucis conferri, breviterq; & summarim describi nequeunt?

A. Possunt sanè; nam & Christus, divinus ille doctor, totam legis vim atque rationem coarctans, ejus summam quam brevissimè his verbis exposuit, Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis: hoc maximum est praeceptum in Lege: Secundum autem est huic simile, Diliges proximum sicut teipsum. Ad hæc enim duo mandata universa lex & Prophetæ referuntur.

M. Amorem in deum cuiusmodi hic à nobis desiderari putas?

A. Qui Deo sit idoneus, hoc est, ut summâ potestate Dominum, summâ parentem bonitate, conservatorem nostrum summâ misericordiâ præditum
cum

Math. 22. 37.

Matth. 22. 30.

Luc. 10. 27.

um esse confiteamur. Ad amorem itaq; Deum nostrum accedere debet, ut revereamur majestatem illius, & ejus pareamus voluntati, ejusq; bonitati confidamus.

Deut. 10. 12.
17. 20.
Psal. 25. 1. 2.
& 31. 1.
& 96. 7. 8.
& 118. 8.

M. Totum cor, anima tota, totaq; vires quid declarant?

A. Eam videlicet amoris flagrantiam, & incorruptam integritatem, ut cogitationibus, cupiditatibus, consiliis, actionibus ullis, quæ Dei amorì repugnant, nihì! prorsus loci relinquatur. Etenim Deum non modò plus quàm sua omnia, sed multò etiam magis quàm ipse se, quisque pius diligit.

Deut. 6. 17. 18.
& 30. 6.
Ios. 23. 11.
Iob. 14. 15. 21.
23. 24. & 15. 10.
Mat. 10. 37. 38.

M. Nunc de proximi amore quid habes dicere?

A. Christus voluit Christianos suos summæ inter se conjunctionis vinculis arctissimè astringi. Et quum nostri nobis amor naturalis sit, atque in animis penitus insitus, nulla expeditior, contractior nulla, nulla justior fraterni amoris norma, nec quæ plus habeat efficacitatis reperiri potest, quàm quæ ab ipso humano ingenio deducta, nobis à Domino præscribitur, ut unusquisque

Ioh. 13. 34. 35.
1. Cor. 13. 4.
Eph. 5. 2.
Phil. 2. 1. 2. 3.
1. Thes. 4. 9. 10.
Matth. 7. 12.
& 22. 39.
Luc. 6. 31.
Rom. 13. 8. 10.
1. Cor. 13. 5.
&c.

scilicet proximum eodem, quo seipsum, amore complectatur. Cui consequens est, ut ne quid agamus contra proximum, ne quem sermonem, ne quam cogitationem de illo habeamus, quod nobis ab aliis fieri, vel de nobis dici cogitari ve nolumus.

M. Proximi vocabulum quàm longè patet?

Matt. 5. 43. 44. A. Non tantum prope nos habitantes, aut cognationis, affinitatis, amicitiae, amoris, civilisve alicujus consuetudinis vinculis allecti; sed & ignoti, atque etiam hostes hac voce proximi continentur.

M. Quando igitur Lex divini numinis pie sanctèq; venerandi, & charitatis atq; benevolentiae erga homines habenda rationem absolutam praescribit, an non ad illius normam tota est vita nostra dirigenda?

Deut. 8. 1. A. Omnino: atque hoc tantoperè, ut Deus mores ad legis suae regulam conformantibus vitam paciscatur, & à legis praescriptione aberrantibus, è contrario, sicuti suprà diximus, mortem minetur.

M. Instos

M. Iustos ergo eos esse putas, qui à iure divino nulla ex parte discedunt?

A. Certè quidem: si qui ad legem Dei usquequaque servandam valerent, jure illi quidem iusti censerì possent: sed ingenità naturæ nostræ corruptione, ita ex inscitiâ, debilitate, pravitate laboramus universi, ut officium jure divino debitum neque intelligamus, neque illi satisfacere aut valeamus, aut velimus. Tamen si enim inveniatur unus aliquis qui in aliqua re una & altera externa legem observet, tamen is in multis aliis à recto discedit; & humanus animus ab illa justitia acque innocentia interiori, quam Lex requirit, perpetuò aberrat. Quamobrem nemo jure justus esse potest in conspectu Dei, qui de omnibus (qui non omnia, jure divino descripta, exequuntur) sententiam fert, còsque detestatur atque execratur.

M. Num igitur Lex cunctos omninò mortales miserrimâ hac conditione, sine ullo prorsus remedio, astringit?

A. Deo diffidentibus, & à religione pietatèque remotis, Lex hanc quam

Rom. 3. 10. &c
& 8. 7. 8.

Eph. 5. 5. 6.

Jacob. 2. 10.

memoravi, conditionem constituit, illis ab omni omnino spe derelictis : qui ut ne tenuissimam quidem particulam legis præstare possunt, ita nihil quicquam Dei misericordix per Christum confidunt. Piis verò Lex aliarum utilitatum fructus præbet.

M. Quinam illi sint dicito.

Deut. 6. 6. 7.

Is. 1. 7. 8.

Ps. 1. 2.

A. Primum omnium, Lex vitæ regulam perfectè absolutam nobis ante oculos proponens, diligentiam nostram excitat, ut mores nostros ad illam dirigamus.

M. Quid præterea?

Rom. 3. 19. &

14. 15.

Cor. 3. 5.

1. 19. 5. 12.

7. 28. 33.

&c.

A. Secundò, quum legem, ultrà quàm mortalium vires præstare possunt, requirere, nobisque potestatem tanti oneris sustinendi deesse animadvertimus, ad auxilium à Deo flagitandum Lege excitamur.

M. Perge.

Rom. 3. 10. 11.

19. 20. &

7.

A. Porro autem, quum turpitudinis nostræ labes atq; sceditatem in Lege, ut in speculo, cerulimus, tanquam frænos nobis injicit, reprimítque, ne, integritate nostrâ confisi, superbos nos in conspectu Dei præbeamus.

M. Pro.

M. Prosequere.

A. Quando peccati, quod divinæ legis est violatio, conscientia stimulamur atque convincimur, intelligimusque nos per peccatum in execrationem, acerbissimum odium, gravissimamque Divini numinis offensionem, atque indignationem incurrisse; mercedemque atque stipendium, quod peccatum meretur, esse, ut non solum omnibus calamitatibus atque miseriis hujus vitæ, morbisque & morte corporis afficiamur; verum etiam ut damnatione atque interitu sempiterno mulctemur; simul atque ex Lege agnoscimus, nos per peccatum in hunc condemnatorum statum, quo nihil tetrius cogitari potest, pervenisse; toto pectore, tota mente, toto corde, animoque cohorremus, & contremiscimus: atque ita, ut casum nostrum salutariter doleamus, & ut nosmet nostri pœniteat, Lex efficit; impellitque ut peccatorum veniam, justitiam & vitam sempiternam (quæ ex lege adipisci non possumus) à Christo Salvatore tantum, & per Christum expetamus, atque expectemus.

Prov. 20. 9.
1. Ioh. 3. 4.
Deut. 27. 26.
Gal. 3. 10.
Rom. 1. 18.
& 2. 8.
& 4. 15. & 6. 23.
1 Cor. 3. 7. 9.

Eph. 5. 5. 6.

Rom. 3. 20. 22.
& 4. 15. 16.
Gal. 2. 16.

Rom. 10. 4.
Gal. 3. 10.
11. 24.

M. Legem igitur, quantum intelligo, tanquam magistram se ducemque ad Christum præbere affirmas, quæ nos moritiâ nostri pœnitentiæq; & fide, rectâ ad ipsum viâ perducit?

Rom. 3. 31.

& 7. 12. 13. 16
Gal. 3. 11. 22.

A. Sanè ita est: simulq; ex his perspicuum est illud, legem non frustra latam esse, tametsi mortales ab officii, quod Lex requirit, præstandi facultate longissimè absint.

M. Verum dicis. Num, dilecte fili, quando de Lege & obedientia satis, ut in hac contræctione brevitatèque, dictum sit; ratio flagitat, ut proximè dicatur de Euangelio, quod divina per Christum misericordiâ promissa, eis qui contra legem commiserunt, modo ipsos commissi pœniteat, facta, complectitur; ad quod Euangelium fides præcipuè referenda est: hoc enim secundo loco in nostra distributione propositum fuit; & eorum quæ tractavimus continuatione, quasi manu, eò deducti sumus. Dic ergo quæ sit Euangelii fideiq; nostra summa.

A. Eadem illa, quæ Christianæ fidei principes articulos, unâ olim arctè contractos, comprehendit: quàmq; valgu

ex prima voce nominat, **The Creed**, id est, **Fidem nostram**.

M. Fidem tuam pronuntia.

A. **C**redo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cœli & terræ: Et in Iesum Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui conceptus est à Spiritu sancto, natus ex Mariâ Virgine: passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus: Descendit ad inferos, tertio die resurrexit à mortuis: Ascendit ad cœlum, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis; inde venturus est ad judicandum vivos & mortuos: Credo in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem & vitam æternam. Amen.

M. Universam hanc fidei confessionem in quot membra dispertiris?

A. In quatuor principalia: in quorum primo, de Deo Patre, & rerum omnium creatione: in secundo, de ejus filio Iesu Christo, quod & humanæ redemptionis summam omnem con-

tinet; in tertio de sacro Spiritu; in quarto de Ecclesia, & de Dei donis Ecclesie per Christum datis, explicatur.

M. Age igitur, hunc ordinem in explanandis istis quatuor partibus conservato: principio verò Credendi verbum in primo Christiana fidei introitu, quam vim habeat exponere.

A. Hac voce significo, veram me atque vivam, hoc est, Christiani hominis fidem, in Deum Patrem, Deum Filium, & Deum Spiritum sanctum habere; eamque me fidem, hæc confessionis formulâ profiteri, firmissimèque asseverare.

M. Viva eam verâque & Christiana fidei, quæ sit, mihi quàm pates apertissimè declarato.

A. *Fides est certa cognitio paternæ Dei erga nos per Christum benevolentie, fiduciaque in eadem, sicuti in Evangelio testatum est; *quæ studium piæ vitæ, id est, Dei Patris voluntati obsequendi semper conjunctum habet.

M. Intelligis igitur, nullos impios, quos

ut de Dei misericordia desperant, aut eius
iustitiam non pertimescunt, sed vitam viti-
osam animo securo vivunt, hanc veram
Christianam fidem habere posse, tamen si
eius verba pronuntient?

A. Ita omnino intellexi.

M. Quum non nisi unus sit Deus, dic
quare in Christiana fidei confessione tres
nominentur, Pater, Filius, & Spiritus
sanctus.

A. Non variorum deorum hæc sunt
nomina, sed trium diversarum in una
Divinitate personarum: nam Deus Pa-
ter, Deus Filius, & Deus spiritus sanctus,
tres personæ, unus tantum Deus sunt, fi-
cuti edocti sumus ex sacris literis quibus
promptam potius fidem adungere, quã
tam penitus reconditi & ablati mysteriï
infinitam altitudinem curiosè scrutari
debemus.

M. Verissimè loqueris: perge porro.
Quamobrem Deum Patris nomine nuncu-
pas?

A. Primum omnium, maximeque
quod unici Filii sui Iesu Christi naturã
Pater sit. Deinde, quod noster etiam sit
Pater

*Mat. 3. 16. 17

& 28. 19.

1. Ioan. 5. 7.

Ioan. 10. 30.

& 14. 7. 8. 9.

10. 11.

1. Cor. 8. 5. 6.

Prov. 25. 16.

Psal. 2. 7.

Matth. 3. 17

Ioan. 1. 14.

Rom. 15. 6.

2. Cor. 1. 3.

Gen. 1. 27.

Malac. 1. 6.

& 2. 10.

Ioh. 1. 12.

& 3. 3. 5.

Rom. 8. 15.

26. 17.

Gal. 4. 5. 6.

Eph. 1. 5. 6.

Tit. 1. 7.

1. Pet. 3. 4. 23.

Iſa. 40. 21.

2. & c.

Mat. 6. 26. 30.

10. 29. & c.

Ph. 1. 11.

Iſa. 1. 2. 3.

Iſa. 1. 10.

2. 8. 31. 32.

2. 22. 31. 32.

2. 10. 28. 29.

19. 10. 11.

2. 23. 24.

4. 27. 28.

12. 11.

pater, tum quia nos condidit, omnibúſq;
vitam dedit, tum etiam quòd nos
iterum divinè per ſpiritum ſanctum ge-
neravit, & per fidem in verum ſuum at-
que naturalem filium Ieſum Chriſtum
nos elegit; ſibiq; filios, & regni cœleſtis,
atque ſempiternæ vitæ hæredes, per
eundem inſtituit.

M. Cur Deum omnipotentem appellas?

A. Quòd & fabricatus eſt omnia, &
omnes res ex ſua voluntate moderandi
ſummam poteſtatem habet.

*M. Spiritusne etiam malitioſi, impij,
homines, in Dei poteſtate continentur?*

A. Nunquam alioquin ſine ſumma
ſolicitudine eſſemus, ſi quam illi lax-
dendi nos facultatem, contra divinam
voluntatem, haberent. Verùm eâ nos
conſolatione ſuſtentamur, quòd neque
dæmones, neque conſceleratiſſimi ho-
mines, nihil quicquam, niſi Dei arbi-
tratu vel permiſſione, tentare omninò
valeant: quòdque nos adeò in tutelâ
patris omnium rerum præpotentis ſu-
mus, ut ne ullus quidem capitis noſtri
pilus

pilus, nisi ipsius voluntate qui nobis optime vult, in terram decidere possit. Luc. 12. 7. & 21. 18.

M. Cur adiungitur, Deum calis & terra creatorem esse?

A. Quodd divinum potentiam, sapientiam atque bonitatem (quæ per se intelligentiâ comprehendi non possunt) in ejus operibus, ut in speculis intueri liceat. Nam cum immensam illam mundi magnitudinem contuemur, eamque esse partium omnium constitutionem, ut neque ad aspectum magis decoræ, neq; magis ad utilitates omnes accommodatæ excogitari possent; artificis illic effectorisq; infinita potentia, sapientia, bonitas nobis ante oculos mentis obversantur. Psal. 19. 1. & 50. 6. Rom. 1. 19. 20.

M. Quâ ratione universa à Deo condita esse affirmas?

A. Deum Patrem Opt. Max. à principio, & ex nihilo, per potentiam sui verbi, hoc est, Iesu Christi Filii sui, totum hunc spectabilem mundum & universa in eo inclusa, atque spiritus etiam corporis expertes (quos nuncupamus Gen. 1. 1. & Psal. 33. 6. 7. & 89. 11. Ioan. 1. 3. Act. 14. 15. 1. Cor. 8. 6. Heb. 1. 2. Col. 1. 16.

pamus angelos) fabricatum esse & construxisse.

M. Num censes tamen satis piè asseverari, Deum spiritus omnes malitiosos, etiam eos (qui à nobis diaboli nominantur) fecisse?

A. Deus illos tales non effecit: verum illi à prima creatione, suo ipsorum vitio, omni restitutionis spe perditâ, defecerunt: proinde non creatione & naturâ, sed naturæ corruptelâ depravati sunt.

M. Satisne Deo fuit cuncta semel creâsse, postea verò omni rerum corruptione vacâsse?

A. Nequaquam. Deus enim ut omnia fecit, ita omnia fulcit, & moderatur: alioqui universa in nihilum subito occiderent.

M. Quem sibi finem Deum Opt. Max. in condendis gubernandisq; rebus omnibus proposuisse putas?

A. Hominum gratiâ fabricatus est mundus: & quæ in eo continentur cuncta comparata sunt, ut utilitati commodisque humanis servirent. Et ut cætera universa humani generis causâ, ita homi-

Gen. I. 31.
Joan. 8. 44.
Jud. 6.

3. 75. 3.
104. 8. 9.
145. 14. 15.
147. 2. 5. 6.
1. 1. 16. 17.
1. 1. 2. 3.

n. 1. 26. 29.
18. 6. 7.
04. 14. 15.
v. 16. 4.
43. 7.

Omnia creata bona. Homo ad imag. Dei cond.

35

hominem ipsum Deus ad suam propriam gloriam fecit.

Rom. 11. 36.

Col. 1. 16.

M. Ediffere quis primus fuerit hominis ortus atque fabricatio.

A. Deus, ut à Mose in scriptis relatum est, primo homini, è limo terre formato, animam atque vitam inspiravit: foeminam exinde deductam ex viri somno consopiti latere, & in lucem editam, cum viro sociavit, ut adjutrix, vitæque illi consors esset.

Gen. 1. 26. 27.

& 2. 7. 8.

20. 21. 23.

M. Cum in viris simul & faminis pravitas, nequitia, distortioq; adeò summa nunc appareat, num à principio Deus eos eiusmodi fabricavit?

A. Minimè omnium: nam Deus perfectissimè bonus nihil aliud quàm bonum facere potest. Deus igitur ad suam imaginem similitudinemque hominem initio formavit.

Gen. 1. 26.

27. 31.

Col. 3. 10.

M. Quanam est illa imago, secundum quam hominem factum esse dicis?

A. Ea est iustitia omni ex parte perfecta summæque sanctitas, quæ ad ipsam divinam naturam propriè pertinet; quæ homini cum Deo similitudo usque eò fuit, quoad eam homo peccatorum maculis

Eph. 4. 23.

Rom. 9. 14.

Col. 3. 10.

1 Io. 2. 1. 5.

& 2. 29. &

Sap. 1. 13.

&c.

maculis scedavit.

M. *Quâ ratione istud factum esse dicis?*

Gen. 3. 1. 2. 3.
&c.

Sap. 1. 13. 14.
Cor. 2. 14.
Rom. 8. 7. 8.
Cor. 3. 5. 15.
Rom. 6. 23.
Ph. 5. 5. 6.

A. Femina, à Diabolo circumventa, virum impulit, ut fructum, quo illi à Deo interdictum fuerat, comederet; quo illorum facto, imago, secundum quam creati sunt, est oblitterata: & cum ipsi, rum ipsorum posterii, Deo adversarii, per-versi, imbecillésque ad omne bonum effecti, non in omnes solùm vitæ hujus misérias, corporis morbos, atque mortem, sed & interitum etiam sempiternum, perpetuamque damnationem inciderunt.

M. *Utrum tamen existimari non queat graviter nimis Deum pomi unius gustatum vindicasse?*

2. 3. 3. 4. 5.
L. 22.

A. Detestabile illud hominis facinus, quasi levis culpa fuerit, nemo verbis extenuare, aut ex pomo & immoderata modò edacitate rem æstimare velit. Ipse enim pariter cum uxore sua fallacibus Satanae blandimentis illectus illaqueatusque, infidelis à Dei veritate ad vanitatem declinavit: falsis Serpentis criminationibus, quibus de mendacio, invi-

invidentiâ, & malevolâ commodi alicuius subductione Deum accusabat, fidem adjuavit: innumerabilibus beneficiis ornatus, ingrato in Deum, qui ea contulit, animo fuit: homulus ex terrâ modo lutôque fictus, non satis esse putans, quod similitudo illi cum Deo esset, per intolerandam insolentiam & arrogantiam exquare se cum divina maiestate expetivit: postremô, Creatoris se ditioni subtraxit, jugum etiam ejus à suis cervicibus protervè repulit. Inaniter igitur *Ada* maleficium minuitur.

G-n. 1. 26. 29.

Pl. 3. 4. 5. 6 &c
& 104. 14. 15.

Gen. 1. 26. 27.

Co. 3. 10.

Os. 6. 7.

M. Verum cur ob parentum scelera posterî omnes, de tam beato vita statu dejecti, in omnes calamitates inciderunt?

*A. Deus Adamum illis honoris insignibus ornavit, ut ea cum sibi, tum suis, id est, toti humano generi, aut servaret, aut amitteret. Neque aliter fieri potuit, quin sicut ex arbore mala mali fructus eduntur; ita *Adamo* peccati corruptelâ depravato, omnis ejus progenies ingenito illo peccato (quod Originale vocant) corrumpetur.*

Mat. 7. 18.

& 12. 33.

Rom. 5. 12.

17. Sc.

Quant

Ose. 6. 7.
Rom. 6. 23.
2. Cor. 3. 9.
Eph. 5. 5. 6.

Quamquam quid opus est tam graviter de Parente Adamo conqueri? quando nos etiam ipsi ob plurima nostra maximaque vitia, calamitatibus omnibus, damnatione morteq; dignissime mulctemur: à quibus malis ut liberemur, nihil in nobis, aut in ulla alia creatura, opis aut auxilii omnino superest.

M. Quæ spes est igitur, consolatioq; reliqua, & in qua sita?

Gen. 3. 14. 15.
Rom. 5. 15. 16.
Gal. 3. 16. 19.
Heb. 2. 14. 15. 16.

A. Promisit Deus fore, ut semen mulieris, qui est Iesus Christus filius Virginis Mariæ, Serpentis, hoc est, Diaboli, qui eos decepit, caput contereret; ipsosque atque eorum posteros, qui promisso illi fidem haberent, liberaret. Atque hoc illud est, quod in secundâ jam Symboli parte sequitur: *Credo in Iesum Christum.*

M. Nomen Iesus quid significat?

Matth. 1. 21.
Luce. 10. 38.
1. I. 13. 14.
2. I. 14. 15.
2. Tim. 3. 8.

A. Iesus sermone nostro idem est quod servator. Iesus enim Christus filius Dei, idemque Virginis filius, nos qui scelere devincti, & sub antiqui Serpentis Diaboli servili iugo captivi, semper.

piternaque mortis vinculis constricti, turpissimè miserrimèque jacebamus, in libertatem vindicavit, atque ad salutem reduxit.

M. Quis nomen Iesu illi imposuit?

A. Angelus ex Dei ipsius præcepto. Matth. 1. 21.

M. Explica nunc quid Christi nomen significat. Luc. 1. 31. & 2. 21.

A. Christus idem est, atque si un- Psal. 26.
ctum appellares: quo nomine indicatur Esa. 61. 1.
eum spiritus sancti unctione maximum Dan. 9. 24. 25.
regem, sacerdotem, atque prophetam Luc. 4. 18.
creatum esse. Act. 4. 27.
& 10. 38.
Heb. 1. 9.

M. Christi regnum est ne mundanum?

A. Nequaquam: verum spirituale & Luc. 1. 32. 33.
sempiternum, cujus regni gubernacula Ioan. 18. 36.
sunt Dei verbum, atque spiritus: quæ Col. 1. 13. 14.
tum justitiam, tum vitam secum affe- 2. Tim. 4. 2.
runt.

M. Quam nobis utilitatem prabet hoc Christi regnum?

A. Vires nobis armæque spiritualia Ro. 13. 12. &
quibus atroces & truculentos anima- & 16. 20.
rum nostrarum hostes, carnem, mun- 2. Cor. 10. 4.
dum, peccatum, Diabolum proflige- Eph. 6. 10. 11.
mus, adjumentaque ad vitam cum vir- &c.

D

tute

tute & sanctitate degendum subministrat.

M. Cuiusmodi sacerdos est Christus?

Psal. 110. 4. 5.
Heb. 4. 14. 15.
& c. & 5. 6. 7.
& 7. 2. 3. 11. 12.
& 9. 13. 14.

A. Summus atque æternus; qui solus in conspectum Dei venire, solus sacrificium, quod Deo placeat satisfaciâtque, conficere, solus iratum Deum placatum efficere potest.

M. Cui nobis utilitati sunt ista?

Ioan. 14. 27.
Act. 10. 36.
Eph. 2. 14. 15.
& c.
Col. 1. 20.
Heb. 9. 14. 15.
1. Tim. 2. 5.
Rom. 8. 15.
& 12. 1.
Gal. 4. 5. 6.
Eph. 3. 12.
Heb. 4. 15. 16.

A. Nobis ut pacatus propitiûsque sit Deus, postulat & deprecatur; nobis offensum Deum lenit; nôsque in gratiam cum Patre reducit. Solus enim Christus pacificator nobis propositus est, qui nobis Dei gratiam reconciliet. Imò verò Sacerdotii etiam sui nos quasi consortes esse voluit, nobis introitum ad Patrem patefaciens, ut in illius præsentia cum spe summâ comparere, nôsque & nostra omnia veluti hostias ad sacrificium Deo Patri per ipsum præbere non dubitemus.

M. Qualis Propheta est Christus?

Luc. 7. 16.
Act. 7. 37.

A. Quum reliquos omnes Prophetas atque doctores, Dei servos, despicerent mortales, Christus ipse Dei filius, & prophetarum omnium Dominus, Patris inter-

Interpres, & nuntius de cœlo ad homines descendit, ut paternam voluntatem planè explicaret, mortalesque rectâ Dei atq; omnis veritatis intelligentiâ informaret. Atq; ita Christi nomine tria illa officia comprehenduntur, quæ Dei filius sibi à Patre delata persolvit, ut omnis eorum fructus nos secum participes faceret. Filius enim Dei non solum nominatur, & est reverâ *Iesus Christus*, hoc est, *Servator, Rex, Sacerdos, Propheta*; sed & nobis ita est, ad nostramque utilitatem atque salutem.

M. Qua ratione Christum filium Dei unicum profiteris, quando, qui pii sunt, omnes filii Dei vocentur?

A. Quod solus Christus naturalis Dei filius, ejusdemq; sit cum patre substantiæ. Nos verò quum naturâ Adami veteris filii simus, gratiâ tamen benevolentiaque quâ nos per Christum servatorem nostrum prosequitur, filii Dei adoptamur.

M. Quam ob causam Christum Dominum nostrum nuncupas?

A. Propterea quod Angelorum, ho-

Heb. 1. 1. 2.
Ioan. 8. 16. 40.
& 15. 15.
& 17. 6. 7. &c.
& 18. 37.

Mat. 2. 15.
& 3. 17.
Ioan. 1. 14. 34.
& 14. 10. 11.
Heb. 1. 2. 3.
& 5. 5.
Rom. 8. 14. 15.
Gal. 4. 4. 5.
Eph. 1. 5.
1. Ioan. 3. 1.

Matth. 9. 6.
 & 10. 1. & 11.
 27. 28. & 28. 18
 Luc. 1. 32. 33.
 Eph. 1. 20. 21.
 &c.

minum, rerumque omnium dominatus
 sit illi à Patre traditus: quòdque suo ar-
 bitratu atque potentiâ, regnum Dei, tum
 in cœlo, tum in terrâ, moderetur.

M. Num quidnam restat.

Deu. 10. 12. 20
 Mal. 1. 6.
 Luc. 9. 23. 24.
 & 14. 26. 27.
 Heb. 2. 1. 2 &c.

A. Hac cogitatione commonefiunt
 pii omnes, non ad suum sibi arbitrium
 vivere licere, verum oportere eos corpo-
 ribus simul & animis, in vitâ pariter at-
 que in morte, totos sese ad Domini sui
 nutum accommodare, ipsique in rebus
 omnibus obtemperare, & fideliter infer-
 vire.

M. Quid tum inde?

A. Declaratur quemadmodum natu-
 ram humanam suscepit, cunctâq; per-
 fecerit quæ salutis nostræ opus erant.

Matth. 8. 17.
 & 17. 22. 23.
 & 20. 18. 19.
 Ioan. 1. 14.
 & 11. 50. 51.
 Rom. 5. 15. &c.
 Cor. 15. 21. 22.
 Phil. 2. 6. 7. &c.
 Heb. 2. 9.

*M. Erâtne ergo necessarium filium De
 hominem esse?*

A. Maximè: nam quod homo in
 Deum nefariè commisit, id hominis eti-
 am supplicio luendum erat, atque expi-
 andum: quod onus longè gravissimum
 solus Iesus Christus, idem Deus, & idem
 homo suscipere poterat: quin nec po-
 tuit?

tuit alius mediator inveniri, qui à Deo
pacem atque veniam hominibus impe-
traret, nisi Deus simul & homo Iesus
Christus.

1.Tim.2.5.
Heb.9.14.15
24.
1.Pet.2.21.24

M. Quid deinde sequitur?

*A. Christum è spiritu sancto con-
ceptum, ex Maria Virgine natum esse.*

*M. Quamobrem vulgari hominum con-
suetudine, naturaliterq; generatus non
est?*

*A. Propterea quòd per quem pecca-
torum nostrorum maculae erant delen-
dæ, cum ab omni omnino peccato inte-
grum conservari par erat. Ob eam igi-
tur ipsam causam castissimus ille agnus
Dei Iesus Christus admirabili Spiritus
sancti virtute, ex incorrupta Virgine
Maria purus ab omni peccati labe con-
ceptus atque natus est.*

Joan.1.29.36
Heb.4.15.
& 9.14.
Math.1.23.
Luc.1.31.35.

*M. Quare Virginis Maria nomen com-
memoratur?*

*A. Ut agnoscamus Christum esse
verum illud semen Abraham, atque Davi-
dis, de quo prophetae, oraculis instinctu
divino editis, prænuntiârunt atque
præmonuerunt: ex Abrahami enim, &*

Gen.22.18.
Esa.11.1.
Math.1.1.8
& 22.42.
Rom.1.3.

Davidis stirpē *Maria* virgo directo est ordine procreata.

M. Reliqua, ut instituisti, deinceps persequere.

A. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus est.

M. Verum cur symbolum, Christi vitā silentio prateritā, protinus ab eius ortu ad mortem transis?

A. Quod in symbolo summa solum redemptionis nostræ capita memorentur, quæque illi adeo sunt peculiaria, ut illius vim omnem in se inclusam teneant.

M. Mortis eius rationem paulo adhuc apertius explicato.

A. A discipulo suo Iuda, qui corruptus, pretioque conductus ad id fuerat, est perfidiosè proditus; à reliquis discipulis desertus; à Petro denegatus, ejuratusque; à Iudeis, falsis criminibus objectis, malitiosè accusatus; à Pontio Pilato Romano Præfide condemnatus est; pugnis lorisque cæsus; contextis spinis coronatus; togâ purpureâ indutus; aliisq; multis modis indignissimè crudelissimèque tra-

Isa. 53.

Act. 13. 23.

7. &c.

Mat. 26. 14. 15

27. totum.

Mat. 14. 45. &c

15. tot.

Luc. 22. 47. &c

23. tot.

Mat. 18. & 19.

2.

tractatus est & ludificatus; tandémque cruce cervicibus impositâ extra urbem in locum, qui *Calvaria* appellabatur, ad supplicium tractus est: ubi medium inter duos latrones ignominiosissimè cruci suffixerunt: in qua, summo cruciâtu confectus, crudelissimam probrosissimâmq; mortem oppetiit: animi interim dolores, quâvis morte acerbiores, perpessus.

M. Suâne voluntate, an vi coactus ista sustinuit Christus?

A. Tametsi probrosa hæc sævissimâque mors humanæ suæ naturæ maximè terribilis erat; voluntati tamē patris sui, qui isti ipsum morti addixerat, totum se permisit: itaque contumeliosa illa in se probra, tormenta, mortémque atrocissimam sponte & patientissimè pertulit; tum Patri obtemperans, tum veniam iis, à quibus est in crucem actus, à Deo precatus.

M. Quamobrem voluit Deus innocentissimum Filium suum tam ignominioso truci tantôq; genere mortis affici?

A. Christus Deo Patri pro nobis se

Mat. 26. 37. 39. 41. 42. 53. & 20. 28.
Mar. 10. 45.
Ioan. 10. 11. 15. 17. 18.
Phil. 2. 8.
Luc. 23. 34.

Esa. 53. totum obligavit atque sponspondit : quicquid
 1. Cor. 5. 21. ergò nos debebamus, aut eramus com-
 Gal. 1. 4. meriti, id omne sibi præstandum, sol-
 Eph. 1. 3. 7. & c. vendum & dependendum Christus in se
 Col. 1. 13. 14. recepit. Et proindè ipse, tametsi maximè
 & 2. 13. 14. innoxius, pro nobis nocentissimis luit.
 1. Pet. 3. 18. Deusque Pater onus illi nostrum impo-
 & 4. 1. nens summâ juris judicijq; severitate in
 2. Tim. 3. 16. cum animadvertit, ut nobis ipsius causâ
 1. Cor. 5. 21. summam misericordiam impertiretur.

*M. Summam igitur beneficiorum illo-
 rum, quæ ex Christi morte capimus, mihi ex-
 plicato.*

A. Christus, quemadmodum antè
 attigi, nostro nomine locòque Deo Patri
 satisfecit, se pro nostris peccatis ipsi esse
 satisfactorum : se ipsius iram in nos, ob
 contumaciam nostram conceptam, sua-
 vissimo obedientiz suæ sacrificio placat-
 urum; nôsque in gratiam cum Deo re-
 stitutum esse. Atque ita Christus in-
 nocentissimus ille Dei Agnus vinculis
 constrictus est, ut nocentes nos qui Sa-
 tanæ, morti, & damnationi eramus
 mancipati, in libertatē vindicaret: Chri-
 stus, qui extra omnem omninò culpam
 erat,

erat, accusatus condemnatusque fuit iudicis terrestris sententiâ, ut nos, qui culpa tenebamur maximè, damnationeque eramus dignissimi, pro cœlesti tribunali absolveret: Christus, pretioso sanguine suo pro nobis fuso, peccatorum nostrorum maculas sordēsque eluit atque delet: Christus postremò, contumeliis, quibus est immeritissimè vexatus, acerbissimâque atq; ignominiosissimâ morte, quâ est affectus, nos à pœna, ignominia, mortēq; sempiterna, quę nostris sceleribus eramus maximè commeriti, liberavit: adeoq; peccata omnia nostra oblivione sepulta, & procul à Dei conspectu per Christum amota sunt. Atq; ita miserationum omnium nostrarum, in quas vel origine per Adamum, vel postea propriis nostris peccatis incidimus, Christi permissio medicina est, atque remedium, modò fiduciam omnēque spem in illo colloceinus, amorēque illum amplectamur.

M. Morte tamen corporis, quę pœna peccato debita pars aliqua est, nos nihilominus mulctamus.

A. Cor-

Rom. 8. 1. 2.

33. 34.

Col. 13. 14.

10. 21.

Ps. 51. 7.

Heb. 9. 14.

1. Io. 1. 7.

Apoc. 1. 5.

1. Pet. 2. 21. 22

&c.

Rom. 4. 7. 8.

Col. 2. 13. 14.

Heb. 10. 17.

Rom. 8. 1. 2.

Luc. 23. 43.

1. Cor. 15. 18.

21. 54. 55.

1. Thes. 4.

13. 14.

Phil. 1. 21. 23.

Apoc. 14. 13.

A. Corporis mors, quæ sine Christo atrium inferorum fuerat, jam per Christum omnibus illi fidentibus, janua aditusque in Cælum est effecta; quemadmodum & Christus ipse per mortem suam est regnum ingressus; ita ut mors, quæ antea peccati pœna erat, jam per Christum in maximo sit lucro ponenda.

M. *Ecquem alium nobis utilitatis fructum præbet mors Christi?*

Eph. 5. 1. 2.

1. Pet. 2. 21. &c.

4. 1. &c.

A. Christi supplicium & mors non solum ærumnarum nostrarum, ut antea dixi, salutare medicamentum; sed & exemplar etiam est nobis ad imitandum.

M. *Idem istud planius expone.*

2. 13. 15. &c.

Ioh. 2. 6.

A. Debemus & nos, ad exemplum Christi, voluntati Dei cœlestis nostri Patris obedire, injuriâsque omnes nobis ab aliis illatas patienter accipere; vitiosos carnis appetitus cruci suffigere, peccatisque omnibus quasi mortuos sepultosque esse, ita ut posthac nihil mali admittamus; idque exemplo Christi, qui propter peccatum in cru-

Christum sublatum, mortuus & sepultus est. Et Rom. 6. 2. 4. 7.
 reverà depravata affectiones (quæ alio- 11. & c.
 quin indomita sunt) in iis qui Christo Gal. 2. 20.
 per fidem adhærent, ita virtute mortis & 5. 24.
 ejus quasi cruci suffiguntur, illarumque Col. 2. 13. & c.
 incendia ipsius sanguine ita restinguun-
 tur, ut spiritui multò obsequentiores
 reddantur. Atque ita virtute mortis ejus
 ad ea præstanda confirmamur, ad quæ
 vitæ mortisq; ejus exemplis excitamur.

M. *Annon & de nostro etiam in Chri-
 stum officio commonemur?*

A. Commonemur profectò, non in Rom. 14. 7. 8.
 nostrà nos esse potestate, ut quæcunque 1. Cor. 6. 20.
 velimus nostro arbitrati faciamus; ve- 2. Cor. 5. 15.
 rum Christi, qui nos tam magno rede- 1. Thes. 5. 10.
 mit, nos totos esse; illius voluntati pa-
 rere, ad illius nos nutum accommodare
 oportere: Christum, qui nos adhuc ho- Rom. 5. 8. 10.
 stes amore tanto prior amplexus est, ut
 redamemus, maximè nos esse obligatos:
 paratissimos etiam esse debere, Christo,
 qui ita se nobis totum dedit, omnia no-
 stra, nosque adedò ipsos totos vicissim
 reddere: Christi causà non omnia solum
 mundana commoda, hujusque vitæ vo-
 luptates

Mar. 16. 24.

Mar. 8. 35. &c.

voluptates negligere; sed & vitam adeo ipsam deserere potius quam Christum amittamus, nostrumque erga ipsum officium pietatemque non præstemus. Beata est enim censenda mors, quæ mortalis vitæ conditioni debita, Christi maxime gratiâ, oppetita est: gratiâ dico Christi, qui sua sponte vitam profudit, mortemque pro nobis occubuit; quique vitæ author mortuos nos à morte revocatos & vult & potest immortalitate donare.

M. Quare adiungis, Eum fuisse etiam sepultum?

Math. 12. 40.

& 27. 59. 60. &c.

1. Cor. 15. 4.

A. Corpus exanime sepulturâ est affectum, ut omnes ejus mortem exploratam magis, penitusque cognitam haberent: nam si redivivus subito extitisset, mors ejus in quæstionem à multis dubitationemque adducta, scrupulusque hominibus fuisset injectus.

M. Eius ad inferos descensus quam habet sententiam?

A. Quòd Christus ut corpore in terræ viscera, ita animâ à corpore separatâ, ad inferos descendit; pariterque mortis ejus vis ad mortuos, inferosque

adeo

deò ipsos usq; eò permanavit, ut & animarum incredulorum, tristissimarum, ipsorumq; incredulitati maximè debita condemnationis sensum perciperent; ipsèq; 1. Cor. 15. 54. 55. &c. Satanæ inferorum princeps, tyrannidis suæ, & tenebrarum potentiam omnem Heb. 2. 14. 15. afflictam, profligatam, & ruinâ oppressam esse animadverteret: è contrariâ vero parte, mortui qui vivi Christo confidebant, redemptionis suæ opus jam perfectum esse perspicerent; ejusq; vim & effectum sentientes, dulcissimo perpetuòque solatio fruerentur. Ioan. 5. 25. 28. & 11. 25. 26. Rom. 14. 8. 9. Col. 1. 13. 14. 19. 20.

M. Reliqua nunc persequamur.

A. Tertio die surrexit à mortuis.

M. Satisne ergo effectum non erat, quòd Christi morte nobis culpâ liberatis, venia data sit?

A. Id sat non fuisse constabit, si vel ipsius, vel nostram conditionem nobiscum reputemus: Nam si in vitam non rediisset, nequaquam Dei filius fuisset habitus; neque nos morte eripere potuisset: At à mortuis ad vitam sempiternam excitatus, & divinitatis suæ vim ostendit, pariterque peccati se, & mortis atque Rom. 1. 4. & 6. 4. 9. 10. & 8. 11. 12. 1. Cor. 15. 2. 54. &c. Eph. 1. 20. Phil. 2. 9. &

atque ipsius etiam Diaboli dormitorem esse comprobavit.

M. Quæ adipiscimur commoda ex eo quòd Christus rediivimus fuit?

A. Plurima, maximáq; . Etenim illinc desiderium nobis facultásque, atque adjumenta ad vitam cum virtute pietatèque degendam, suppeditantur. Illinc nos Christus iustitiâ, quæ nobis antea defuit, imbuít. Et Christus, à mortuis ad vitam exurgens, vitæ nobis author existit: illinc enim spes nobis ostenditur, fore aliquando tempus, cum & mortalia corpora nostra à morte ad vitam reducerentur; quòd Christus nos resurrectionis vitæque suæ fecit participes. Fieri enim omninò non posset, ut Christus caput nostrum reviviscens, nos sui corporis membra, morte in nihilum recidere, funditusque interire patiatur.

M. Perge.

A. Sicuti sacræ Literæ declarant, Christum propter justitiam nostram excitatum fuisse, ita nos etiam docent, ut Christi exemplo de mortiferis peccatorum operibus exurgentes, iustitiæ post-

osthat, atque sanctitati vivamus: ad quod præstandum virtute potentiâque gloriosa resurrectionis suæ nos Christus corroborat.

Col. 3. 1. 2. &c.
Eph. 5. 23. &c.

M. *Quid in Fidei confessione deinde sequitur?*

A. Ascendit ad Cælum, sedet ad dextram Dei Patris omnipotentis.

Marc. 16. 19.
Luc. 24. 51.

M. *Hoc quemadmodum sit accipendum expone.*

Act. 1. 9. 10. &c.

A. Planissimè, quòd Christus corpore ascendit in cælum, in quo antea corpore non aderat: quòd q; è terrâ, in quâ priùs corpore præsens fuerat, discessit.

Ioan. 11. 8.
& 16. 10. 16.
28. & 20. 17.

M. *Annon ergo nobiscum amplius in terris adest?*

A. Præmonuit ipse Apostolos suos, non semper se cum illis præsentem futurum: quod de corporeâ ejus præsentia est intelligendum. Divina enim natura sua, quâ universa complet, tum in cælo semper aderat, tum eâdem, & spiritus sui virtute, præsens Ecclesiæ suæ in terris perpetuò adest, & adfuturus est, usq; eò dum mundana omnia ad exitum perveniant.

Ioan. 1. 1. 8.

Ioan. 17. 5.

Matt. 18. 20.
& 18. 20.

Ioan. 14. 18.
& 16. 7.

Rom. 8. 9. &c.

M. *Minimè ergo deserti sumus ab auxilio*

lio

lio, defensionēque Christi, tametsi corporis presentem illum non habeamus?

Marth. 28. 18.

Io. 2. 16. 7.

& 17. 2. &c.

Eph. 1. 20.

& 4. 8. &c.

Phil. 2. 9. 10.

Col. 1. 18.

Apoc. 11. 15.

Rom. 5. 5.

& 8. 4. 5. 9. &c.

A. Nequaquam. Christus enim Patri ad dextram assidens, potestate, sapientiā, providentiāq; suā mundum regit & moderatur: movet, gubernat, temperat universa: sacrum etiam Spiritum suum, ut maximum charitatis in nos suū pignus, de cœlo, ut est pollicitus, in animos nostros demittit: cujus sui spiritus clarissimo lumine mentes nostras, tenebris cœcisq; nubibus circumfusas, illustrat: ab animis etiam nostris ægritudinem repellit, consolationēq; nos levat atq; sustentat; eadem præstiturus, quoad hic mundus exitum habebit.

M. Nunc etiam dicito, quid præcipue de Christi ascensu, sessionēq; à dextra Patris consideres, quod quidem ad Christum ipsam proprie pertineat.

Phil. 2. 8. 9. &c.

Jan. 17. 5.

ph. 1. 30. &c.

A. Æquum fuerat, ut Christus, qui ab altissimo decoris, & amplitudinis loco ad infimum servi gradum, dedecusque condemnationis & ignominiosæ mortis sese demiserat, ad illustrissimum vicissim honorem, ad celsissimāque dignitatis sedem ascenderet, & in antiquum statum restitu-

restitueretur: ut contemptio videlicet illataq; ipsi probra, gloriâ & maiestate, quasi paria paribus, compensarentur.

M. Nobis verò Christi in cælum ascensus, sessiôque à Patris dextra, quam adfert utilitatem?

A. Principiò, Christus, ut hominum gratiâ è cœlo in terram, tanquam ad exulandum, venit; ita & in cœlum patri-
monium suum, hominum vice, ascendit, viam quâ nobis sit ingrediendum in cœlum muniens, cœliq; portas nobis prius ob peccatum occlusas referans. Porro præsens coram Deo, nôsq; illi commen-
dans, & veniam nobis ab illo petens, causæ nostræ patrocinium suscipit, quo defensore causam nunquam amitteremus.

Ioan. 14. 2. 3. &

Ioan. 16. 18.

Rom. 8. 34.

Heb. 7. 25.

& 9. 14.

1. Ioan. 2. 1.

M. Verum quâ ratione ascensus Christi in Cælum imitatores esse possumus?

A. Susplicere in polterum, mentisq; & animi aciem in cœlum, ubi Christus patri dexter assidet, intendere debemus: cogitationes omnes, & curas nostras in rebus divinis, cœlestibus, sempiternis; non in humanis, terrenis, atque fragilibus defigentes.

1 Cor. 15. 48. & c.

Col. 3. 1. 2.

M. Ecquid pratercâ?

E

A. Com-

Esa. 1. 11. &c.

16. 17. &c.

Matth. 5. 8 &c.

Ioan. 4. 20. &c.

24

A. Commonemur etiam, ut Christo Domino, cœli jam imperium tenenti, non mundano ritu, aut futilibus commentis humanis honorem habeamus; sed ut divino planèque spirituali cultu, qui & nobis qui tribuimus, & illi cui tribuitur, potissimum conveniat, cum piè sanctèq; veneremur.

M. *Nunc te volo, quæ de supremo iudicio, mundi q; exitu didiceris, mihi breviter enarrare.*

Matth. 24. 29.

10. 31. & 25.

1. 32. &c.

Cor. 15. 52. &c.

The. 4. 16. &c.

Pet. 3. 10. &c.

Rom. 14. 10. 12.

Cor. 4. 4. 5.

Cor. 5. 10. 11.

A. Christus cum illustrissimæ dignitatis splendore, magnificentiaq; præcellentiissimâ amplitudine, in cœli nubibus adveniet, cinctus septusq; copiis & coronâ cœlestium stipatorum; & ad terribilis buccinæ signum clangorèmq; formidolosum, mortales universi, qui ab ortu mundi ad illud usq; tempus ex hac vitâ migrârunt, tum animis, tum corporibus integri reviviscunt, & pro Christi tribunali judicandi adducentur, unusquisque de factis suis rationem redditurus, quæ æquissimus atque acerrimus iudex ad summæ veritatis regulam exquisiet.

M. *At cum natura mortem omnibus*
corio

certò proposuerit, quomodo in fidei confessione victuros tum esse aliquos affirmas?

A. Divus Paulus declarat eos qui eo 1. Cor. 15. 51.
tempore in vitâ commorabuntur, repen- 1. Thel. 4. 17.
tinâ mutatione renovandos, & omni
corruptione corporibus absterfâ, remo- 1. Cor. 15. 53.
tâq; mortalitate, immortales eos exori- &c.
turos esse: & ista ipsis commutatio mor-
tis est futura loco, quòd mortalis vitæ
occasus vitæ fiet ortus immortalis,

M. Num igitur pios metu perterritos
memoriam illius diei perhorrescere debere,
aut eam ipsis pertimescendam & fugien-
dam esse putas?

A. Nequaquàm: quin etiam illius ex- Rom. 8. 1. 15.
pectatio piorum animos ad spem opti- 23. 38. 39.
mamerigit, solatióque maximo permul- 1. Cor. 1. 7.
cet. Is enim sententiam pronuntiabit, Phil. 3. 20.
qui, nostro loco, sententiâ judicis est con- Tit. 2. 13.
demnatus, ne nos in severum Dei judici- 2. Pet. 3. 12.
um vocati vincamur, sed indemnati
judicio liberemur.

M. Quando igitur de Deo Patre creato-
re, filiòq; ejus Iesu Christo liberatore, hacten-
us sit dictum; duabus istis Christianæ pro-
fessionis partibus ad exitum jam perductis,

*Tertia pars symboli. Fides in Spirit. sanct.
tia nunc, quid videlicet de spiritu sancto
credas, est declaranda.*

Matt. 28. 19.

1. Ioan. 5. 7.

Ioan. 14. 26. &

15. 26. & 16. 7.

& 20. 22.

Act. 5. 3. 4

*A. Eum tertiam esse sacrosanctæ tri-
nitatis personam profiteor, à patre & fi-
lio ex omni æternitate procedentem, u-
trique parem, atque ejusdem omninò
substantiæ, simulq; cum utroque vene-
randum & implorandum.*

M. Sanctus quare vocatur?

Rom. 1. 4.

& 15. 16.

1. Thes. 3. 13.

Tit. 3. 5.

1. Pet. 1. 2.

*A. Non solum propter suam ipsius
sanctimoniam, quæ est omninò maxima;
verum etiam, quod electos à Deo, &
Christi membra sanctitate imbuat: quã-
obrem sacra Scriptura ipsum sanctifica-
tionis spiritum nuncupat,*

*M. Quibus in rebus sanctificationem
hanc sitam esse putas?*

1. Ioan. 3. 5. 6.

Tit. 3. 5.

Rom. 8. 15. 23

Gal. 4. 5. 6.

1. Cor. 1. 2. 2.

5. 5.

Phil. 1. 13. 14.

*A. Principiò, ejus virtute divinitus
renascimur: hoc est enim quod Chri-
stus dixit, necessarium esse, ut ex aqua &
spiritu de integro nascamur. Ejus etiam
numine afflati, Dei Patris filii adoptio-
ne instituimur: ex quo fit, ut Spiritus
adoptionis meritissimè nominetur: qui
electionem etiam nostram quasi config-
nat in animis nostris, nobis confirmans
atque*

atque persuadens, divina beneficia uni-
versa nostra per Christum fieri.

Ioan. 14. 17. & 16. 13.

M. Prosequere.

1. Cor. 2. 10. & 13. 15.

A. Spiritus sanctus cœlestia mysteria animis nostris interpretando explanat,

Ephes. 1. 17. Rom. 8. 5. 9. &

mentiumq; nostrarum oculis, ut illorum intelligentiam capere possint, lumina præfert:

ad ipsius porrò arbitrium peccatis venia vel tribuitur, vel negatur; e-

Ioan. 20. 22. &

jus virtute naturæ vitiositas comprimitur & edomatur; perversique appetitus franguntur atque franguntur, animique

ad studium pietatis concitantur: ipsius arbitrato varia beneficia divinitùs in pi-

Act. 2. 4. 17. & 1. Cor. 12. 4. &c.

os conferuntur.

M. Ecquid habes præterea quod de hac re dicas?

A. Inter vitæ hujus multiplicia diversaque malorum, solitudinum, & calamitatum genera, piorum dolores & mœrores (quorum in hoc mundo con-

ditio plerumque miserrima, luctusque vix alioqui consolabilis esse solet) spiri-

tus sanctus occultè consolando, fiduci-

amque afferendo minuit, levat, atque

Ioan. 14. 26. & 15. 26. & 16. 7.

mollit; & ex eo *paracletus*, hoc est, con-

solator, verè proprièque nominatur.

Rom. 8. 11.

Postremò, spiritus sancti potentiâ, mortalia nostra corpora à mortuis excitata, ad vitam revocabuntur. Summa autem,

1. Cor. 12. 4. 7.

Eccl. 11. 13.

quantacunq; nobis bona Deus per Christum largitur, ea universa Spiritus sancti efficientiâ cognoscimus, percipimus, comprehendimus. Tantorum igitur dator beneficiorum meritissimè confidimus, & spem in eo reponimus, ipsùmque veneramur, atq; opem ab illo petimus.

Symboli pars 4.

M. Reliqua est pars quarta, de sanctâ Ecclesiâ Catholicâ, de qua sententiam tuam jam intelligere cupio.

1. Cor. 12. 27.

1. Thim. 3. 27. 28.

1. Col. 1. 18. 24.

A. Summatim dici potest, Ecclesiam esse corpus Christi.

M. Verùm magis hoc perspicuè pluribusq; verbis dicito.

1. Tim. 3. 5. &c.

1. Cor. 12. 12.

1. Tim. 2. 26.

1. Thim. 1. 4. 5. &

1. Tim. 1. 10.

1. Thim. 2. 5. 34.

A. Ecclesia est corpus reipublice Christianæ, hoc est, universa multitudo consociatioque piorum omnium, quos Deus per Christum ad vitam sempiternam ex omni æternitate designavit.

M. Quam ob causam hunc articulum Symbolo additum esse putas?

A. Quoniam quidem non solum nequicquam Christus mortem oppetiisset, si non existeret Ecclesia; sed etiam, quæ hæc-

hactenus dicta sunt universa, supervacanea forent & ad nihilum recasura.

M. *Quamobrem?*

A. A Principio ad hunc usq; locum salutis causas recensuimus, radicésque ipsas consideravimus; nominatim verò quòd Deus nos propter Christi meritum diligat, & benevolentia complectatur: præterea, quòd hujus gratiæ, in quam cum Deo reconciliati sumus, efficacitate spiritus sancti, participes reddamur: Verum ista hunc unicum habent exitum, ut instituatur Ecclesia, hoc est, consilium fidelium, in quos divina hæc munera conferantur.

Math. 16. 18.

Act. 20. 28.

1. Cor. 12. 12.

13. &c.

Eph. 1. 3. 4. 5.

&c. 11. &c.

& 3. 9. 10. 21.

& 5. 5.

M. *Quare hanc Ecclesiam vocas sanctam?*

1. Tim. 3. 15. &c.

A. Ut hæc notâ ab impiâ incredulorum turbâ internoscatur. Quotcunque enim delegit Deus, eosdem pietate morumq; integritate imbuat.

Rom. 8. 29. 30.

1. Cor. 1. 3. 30.

Eph. 1. 4. 5.

11. 12.

M. *Ista, quam Ecclesia assignas sanctitas, estne iam in omni genere perfecte absoluta?*

A. Nondum. Quamdiu enim mortali hic conditione vivitur, ea est humanæ naturæ infirmitas, ut parùm validis viribus sumus, ad omnem usquequaq; culpâ

Rom. 8. 26.

1. Cor. 13. 9. 8.

2. Cor. 12. 5.

effugiendam. Proinde Ecclesiæ sancti-
monia non est adhuc plenè cumulatè que
perfecta, veruntamen probè instituta.
Sed quando cum Christo, à quo nitorem
& splendorem omnem obtinet, penitus
copulata fuerit; jam tandem innocentia
& sanctitudine omnibus suis numeris
planè expletà, ut vestitu quodam candi-
dissimo nitidissimòque exornabitur.

M. *Ecclesiam cur appellas Catholicam?*

A. Idem valet, atque si universalem
vocarem. Hæc namque multitudo &
conventus piorum non habet definitam
aliquam regionem aut tempus, cujus
terminis septus teneatur: verùm piorum,
qui à mundi fabricatione omnibus locis
atque temporibus vixerunt, vivuntve,
aut victuri sunt, numerum integrum
comprehendit; ut unum sit Ecclesiæ cor-
pus, sicut unus est Christus corporis illi-
us unicum caput.

M. *Nunc te explicare volo quam obrem
sancta Ecclesia Catholica continuo subim-
gas, nos credere sanctorum communionē*

A. Quum ubique terrarum & genti-
um, omnibùsque temporibus & seculis
habeat

Cor. 13. 70

Ec. & 15. 52.

3. &c.

ph. 5. 26. 27.

poc. 19. 8. &

1. 2. 10. 11. &c

1. 11. 18. 19

Ec. 3. 5. 9. 10.

c.

Cor. 12. 12.

3. &c

ph. 1. 22. 23.

2. 12. 13. &c

4. 4. 5. &c.

16.

pl. 1. 18.

Cor. 12. 12.

20. &c.

&c.

habeat Deus qui piè ipsum sanctèque colant, universi illi, quamvis intervallis locorum & temporum longè disjuncti, unius tamen ejusdèmq; corporis (cujus est Christus caput) partes sunt, summà inter se conjunctione devincta: tanta est sanctis hominibus & cum Deo & inter se communio. Namque spiritus, fidei, factorum mysteriorum, precationum, condonationis criminum, beatitudinisque sempiternæ, atque adeò universorum divinorum donorum (quibus Ecclesia per Christum fruitur) communicatione, sunt inter se quàm maximè conjuncti. Charitate præterea amicitiaq; non simulatà, sed concordi, sese mutuo complectuntur. Quoniam verò ista piorum communitas in sensum intelligentiàmque humanam, perinde atque aliæ conjunctiones con- sociationesque hominum non cadit, jure hic, inter ea quæ creduntur, locum habet.

M. Hæc, quam cõmemoras Ecclesia conspicuane est, an non conspicua?

A. In hac fidei confessione præcipuè tractatur de cœtu illorum, quos Deus occulto arbitrio sibi per Christum delegit,

Eph. 4. 3. 4. 15.
16. 25.
Col. 1. 18.
& 2. 19.

Matth. 22. 3.
Ioan. 13. 34-35.
Rom. 12. 5.
1. Cor. 10. 2.
& 13. 3. 4. &c.
2. Cor. 11. 28.
29.
Gal. 6. 2.
Phil. 2. 1. 2. 5.

Rom. 8. 29. 33.
Eph. 1. 4. 5.
11.
Col. 3. 3. 12.

git : quæ Ecclesia neque in conspectum cadit, neque ejus ostendi indicia semper possunt. Est tamen aspectabilis quædam, quæque cerni possit Ecclesia Dei, cujus nobis notiones atq; insignia palam profert & proponit.

M. *Quanam ea sunt?*

sa. 55. 10. 11.

uc. 24. 47.

an. 14. 13. 14

15. 16.

16. 23.

om. 10. 8. 9.

Cor. 11. 20.

23. & c.

atth. 18. 16.

19. 20. &

19.

A. Vbicunque gentium Euangelium Christi Servatoris purè declaratur, Deo, Christi nomine, preces verè adhibentur, sacra mysteria rectè celebrantur, disciplinæque Ecclesiastica ritè exercetur; ille Christianorum hominum coetus ibi congregatus, est aspectabilis Christi Ecclesia.

M. *Suntne igitur universi, qui in hanc spectabilem Ecclesiam conveniunt, numero destinatorum ad vitam sempiternam accensendi?*

atth. 13. 19.

25. & c.

& c.

55. 10. 11.

atth. 28. 19.

ut suprà.

A. Hypocritæ nonnulli specie quædam assumulatae sanctitatis in hunc sese conventum insinuant, qui tamen longissimè absunt à veris Ecclesiæ membris. Quanquam, quoniam ubicunque verbum Dei verè explicatur, & sacra mysteria sanctè celebrantur, ibi semper sunt aliqui saluti per Christum destinati, universam illam frequentiam, Ecclesiam

Dei

Dei esse interpretamur: quum & Christus ipse duobus tribusve, qui ipsius nomine convenerint, præsentem sese adfuturum spondeat. Mat. 18. 19, 20

M. Quare Ecclesia remissionem peccatorum sub iis?

A. Principiò, quòd claves, quibus cælum tum clauditur, tum aperitur, hoc est, Mat. 16. 18. 19. & 18. 17. 18.
jus illud obligandi & solvendi, reservandi & condonandi crimina, quod est in Ioa. 20. 22, 23. 1. Tim. 3. 15. Ioa. 15. 4. 5 & Col. 2. 18, 19.
administratione divini verbi positum, Christi munere donatum, & commissum Ecclesiæ potestati, in ipsa propriè resideat. Deinde, quòd nullus condonationem criminum impetrare possit, nisi qui Ecclesiæ, quæ est corpus Christi, pars verè fuerit: qui que communem Ecclesiasticæ societatis conjunctionem diligenter, integrè, pièq; continenter etiam, & ad extremum servat & defendit.

M. Ab Ecclesia igitur alienis non superest spes ulla salutis?

A. Extra Ecclesiæ limen omnia sunt damnationi, morti, atq; exitio obnoxia. Membra enim distracta divulsaq; à capite atque corpore, omni spe vitæ orbatæ sunt.

M. Vo.

M. Vocabulum remissionis quam significationem habet?

A. Quòd videlicet à Deo impetrent fideles, ut peccata sibi ignoscat: Deus enim, Christi gratiâ, qui pro peccatis satisfecit, omnibus ipsi fidentibus gratuitam dat criminum veniam, & ex damnatione atque iudicio ereptis commeritam pœnam remittit.

M. Ad promerendam ergo de Deo peccatorum impunitatem, nonne benefactis nostris ipsi satisfieri posse putas?

A. Vnus omninò Christus cruciatus & morte suâ, quibus est affectus, supplicium nostris maleficiis constitutum luit atque persolvit; simulq; Deo, nostro nomine, satisfecit. Solus igitur Christus aditum nobis ad divinam clementiam patefacit. Penes nos, summo hoc munere solâ ipsius bonitate beneficiâque gratis donatos, nihil est omninò quod ipsi invicem mercedis remunerationisve loco vel deferamus vel referamus.

M. Nihilne ergo prorsus superest à nobis præstandum, ut criminum condonationem consequamur?

A.* Deus nocentibus se crimina condona-

Psal. 32. 1. 2.

Ioan. 3. 16. 17.

Act. 13. 38. 39.

& 26. 18.

Rom. 3. 24.

25. 28.

Eph. 1. 7.

Col. 1. 13. 14.

et supra, &

Isa. 53. 4. 5.

1. Cor. 5. 8. 10.

Gal. 2. 16.

Col. 1. 20. 21.

1. Thim. 2. 14. 15.

2. Tim. 1. 9. 10.

1. Cor. 13. 8. &c.

2. Cor. 13. 21. 30.

32.

33. 14. &c.

donaturum pollicetur, modò pœniten-
do errorem corrigant, atque deponant;
mentèsque à vitæ nequitia revocent ad
ipſius obſequium. Quamobrem pœni-
tentia correctiô que vitæ nobis eſt neceſ-
ſaria, ut peccatorum impunitatem exo-
remus.

*M. Pœnitentia quas partes complecti-
tur?*

*A. *Crimina nos primùm noſtra ag-
noſcere, confiteri q; coram Deo oportet;
acerbiſſimo etiam animi *dolore angi,
pudorè q; affici, quòd illius majeſtatem
offenderimus: peccati præterea odium
intimum ſuſcipere, illud q; deteſtari at-
que execrari oportet. Hic dolor à qui-
buſdam contritio nominatur.*

M. Ecquid amplius?

*A. Ne ex doloris magnitudine de-
ſperatio animos noſtros occupet, fides e-
os conſolatione ſua ſuſtentat, quæ veniæ
à Deo peccatis noſtris per Chriſtum ſer-
vatorem impetrandæ bonam certamque
ſpem oſtendit. Atque iſtuc eſt, quod pec-
catorum remiſſionem nos credere teſtifi-
camur.*

M. An in tantam formidinem, atque

Matt. 4. 17.
Luc. 5. 32.

*Pſal. 12. 3-4.

& 51. 3. 4.

Pro. 28. 13.

Luc. 15. 18. 2.

1. Io. 1. 8. 9.

*Pſal. 6. 6. 7.

& 31. 9. 19. & 3.

3. 4. & c. 8. 8.

17. 18. & c.

& 51. 17.

1. Cor. 11. 3.

2. Cor. 7. 9.

11. & c.

Matt. 27. 3.

2. Cor. 2. 6.

Luc. 7. 38. 4.

& c. & 15. 1.

20. 21. & 1.

13. 14. & 1.

42. 43. & 24.

Act. 2. 37.

& 3. 19. & 1.

30. 31.

1. Tim. 1. 1.

in has angustias adductus homo, se ipse eripere valet?

Psal. 23. 3. &

Jo. 10. & 51. 7.

3. 10. 11. 12. &

Jo. 3. 7. 18. & c.

Act. 11. 18.

2. Cor. 1. 3. 4.

1. Thes. 2. 16.

7.

Tim. 2. 25.

Lat. 22. 30. & c.

an. 11. 25.

& c.

Cor. 15. 10.

Cor. 15. 14.

18. 19.

2. 16. 22.

3. 43.

A. Nequaquam: solus namq; Deus hominem ab omni spe derelictum corroboret, prostratum & jacentem excitat, & in spem salutis restituit; cujus solius virtute peccator ad eam, quam memoravi, fiduciam, sensumq; atque cogitationem revocatur.

M. Reliqua Symboli iam recense.

A. Credo resurrectionem carnis & vitam æternam.

M. De istis perpanca sciscitabor, quòd quadam de illis, cùm de supremo iudicio ageres, suprà dixeris. Quorsum demum hæc aut quamobrem creduntur?

A. Quamvis humanas animas indissolubiles & æternas esse persuasum sit; mentes tamen nobis omninò conciderent, si existimarem corpora nostra morte in nihilum interitura: ex alterius enim nostri partis desiderio laborantes, perfecto gaudio atque immortalitate, nullo unquam tempore plenè potiremur. Proinde nobis certò persuaderemus, non animas tantùm nostras, quum hanc vitam deserimus, à corporum consociatione

sociatione solutas, sinceratas atque incorruptas sursum continuò in cœlum ad Christum ferri: sed corpora etiam nostra, Rom. 8. 11.
omni liberata corruptione, & in felicità- 1. Cor. 15. 42.
rem vitæ conditionem revocata, cum 2- &c. 53. &c.
nimis iterum suis socianda, & instar cor- Phil. 3. 21.
poris Christi splendida futura: atque ita 2. Cor. 5. 1. 2.
ad perfectam beatitudinis absolutionem 1. Thes. 4. 13.
integri perveniemus, immortalī vitâ, 14. &c.
sempiternâque felicitàte in perpetuum
perfruentes.

M. Mortem ergo corporis piis pertimescendam non esse putas?

A. Certè præceptor. Est enim nobis Ut suprà, &c.
persuasissimum, non esse mortem rerum Luc. 23. 43.
deletricem, quæ omnia omninò perdit Ioan. 11. 25. &c.
ac perimit; verùm ducem nobis in cœ- Phil. 1. 21. 23.
lum esse, quæ cursum nostrum ad placi- &c.
dam, quietam, felicitàtem, perpetuamque Apoc. 14. 13.
vitam dirigit.

M. Cùm verò Symboli, hoc est, summa fi-
dei Christianæ declarationem iam absolve-
ris, narra mihi, quem fructum ex ista fide
percipimus?

A. Ex eâ iustitiam in conspectu Dei Rom. 3. 21.
consequimur, quâ vitæ sempiternæ hæ- &c.
reditatem adimus. Gal. 2. 16. &c.

M. Nonne

Fidei fructus iustitia. Nemo legi satisfecit.

M. Nonne igitur sanctitas, quam divino numini tribuimus, vitæq; inter homines honestas & innocentia nos Deo integros exhibet?

A. Istuc antea sub legis explicatione aliisque item locis, breviter attigi. Summa autem, si ex legum divinarum præscripto vitam quis sanctè agere omnino posset, jure ille, bonorum operum ratione, justus haberetur: sed quia ab illa perfectione nostra omnium vita longissimè aberrat, scelerumq; nostrorum conscientia convicti, animis succumbimus; aliam sequi rationem, viam indagare aliam debemus, quâ in gratiam cum Deo reducatur, quàm nostris in ipsam promeritis.

M. Quenam ea est?

A. Vnum perfugium reliquum est, divina per Christum clementia, quâ nullum omnino ad opera nostra, meritæ respectum habens, gratuita nos propter Christum charitate amplectitur; non criminum modò nostrorum veniam, sed & justitiam Christi, per fidem in ipsum, ita nobis tribuens, ut per eam, haud aliter ac si nostra esset, gratiosi apud ipsum
simus

Rom. 7. 14. 15.
& 8. 3. & 10. 5.
& 11. 6.
Gal. 2. 16.
& 3. 10. &c.

Luc. 18. 11. 12.
3. 14.
Rom. 3. 24. &c.
4. 4. &c. 16.
Ph. 2. 4 5.
Tim. 1. 9.
It. 3. 4 5.

simus. Dei igitur in Christo misericordie universam nostram iustitiam acceptam referri oportet.

M. *Quomodo rem sic se habere cognoscimus?*

A. Ex Evangelio, in quo divina promissa nobis Christi nomine facta continentur, quibus cum fidem tribuimus, hoc est, planè penitusq; persuasum habemus de divinâ erga nos bonitate (quemadmodum antea in toto Symbolo est explicatum) istius, quam memoravi, iustitiz quasi possessionem occupamus.

Rom. 4. 9. 11.
14. 16 20. 21
Gal. 2. 16. 20.
& 3. 11.
Heb. 10. 39. &

M. *Non igitur affirmas fidem precipuam esse huius iustitiae causam, ita ut propter illius merita Dei iudicio iusti censeamur?*

A. Nihil minùs: nam illud esset fidem in Christi locum supponere. Verùm hæc iustitia primùm à divina clementia, ut à fonte, fluit: unde rivi ad nos per Christum deducuntur: per Evangelium verò defertur; nos autem eam fide, tanquam manu, apprehendimus. Itaque fides non origo, sed instrumentum est iustitiæ, quia videlicet Christum, qui est iustitia nostra, complectitur, vinculis nos

Eph. 1. 4. 5. 6
& c. & 2. 4. 8
Tit. 3. 4. 5. 6
Mar. 1. 14. 15
Ioan. 1. 12.
Rom. 3. 22.
& 4. 16. 19. 8
1. Co. 1. 30.
Heb. 9. 14. 8

ita arctis cum Christo constringens, ut is omnia sua bona nobiscum per ipsam communicet.

M. Verum an cui hæc fides adest, illi deesse bona opera possunt?

A. Minimè. Nam fide Christum complectimur, qui nos non solum à delictis mortisque liberos reddit, & cum Deo reconciliat; verum etiam divino spiritus sancti numine, ac potestate, de integro nos generat, & revocat ad integritatis pietatisq; desiderium atq; curam, quam nos vitæ novitatem nominamus.

M. Iustitiam igitur fidemq; & bona opera naturalem quandam inter se conjunctionem habere affirmas, ob eamq; causam non magis esse disiungenda, quam Christus, cum in nobis effector, à se ipso est separandus.

A. Verissimum est.

M. Ista ergo fidei explicatio humanos animos ab operibus officiisq; pietatis minimè avocat?

A. Nequaquam: bona enim opera fidei, ut stirpi suæ, inhaerent. Fides igitur mentes nostras in studio vitæ cum virtute colendæ adeò non reddit hebetes, ut illarum potius aciem ad id quàm maxi-

Rom. 6. 4.
& 7. 6. & 8. 1.
& c. 9. 10. & c.
1. Cor. 5. 17.
Eph. 2. 15.
& 4. 23. 24.
Col. 3. 9. 10.

Rom. 5. 1. 2.
1. Cor. 13. 2.
Eph. 3. 17.
ac. 2. 20.
1. Pet. 1. 19. 21.
& c.

Sal. 1. 3.
Matt. 7. 17. 18.
& 12. 33. 35.
Rom. 6. 1. 2. 3.
& c.

mè exacuat: planè que in numero verè fidelium non est habendus, nisi qui, quantum viribus eniti potest, & vitis omnibus repugnat, & ad omnes virtutes aspirat; ita se perpetuò gerens, ut qui vitæ suæ rationem à se esse repetendam intelligat.

Gal. 5. 6.
Eph. 3. 17.
Col. 2. 6. 7.
Tit. 3. 8.

M. *Apertè igitur dicite, quâ ratione actiones nostræ Deo placeant, & quomodo ille eas remuneret.*

A. In officiis pietatis dux res sunt maximè necessariæ. Prior, ut ea agamus quæ jure divino præcipiuntur: altera, ut in illis obeundis eum animum fidemque præstemus quam à nobis Deus requirit. Neque enim ulla sive opera, sive consilia Deo grata esse queunt, nisi fide commendentur.

Deut. 4. 1. 2.
& 5. 3 1. 32. 8.
Mar. 7. 6. 7.
9. & 10. 17.
Ioan. 14. 15.
23. & 15. 10.
Rom. 9. 3 1. 3.
& 14. 23.
Heb. 11. 6.

M. *Si ergo & eadem illa bona opera, eaque etiam fide ac mente, quam Deus nobis præscribit, faciamus; quare, operum piorum merito, in justorum numero habendi non sumus?*

A. Iustitiam, quam Deus approbet, planè cumulatèque perfectam, & juri divino usquequaque congruentem esse oportet: at nostræ opera etiam absolutissima longè multumque à legis divinæ

Luc. 18. 11. 12.
Rom. 3. 20.
& 4. 2.
Iob. 4. 18. 19.
& 15. 14. 15.

25.4.5.6.
 13.64.6.
 143.2.
 Gal.2.16.

præscriptione discrepant, plurimisque de causis tum accusanda sunt, tum condemnanda: Proinde iusti censeremur divino iudicio, factorum nostrorum ratione, nequaquam possumus.

M. Verum ista declaratio hominum interim mentes à sanctitatis studiis avertere; aut si non remissiores negligentioresq; in obviandis virtutis muneribus, at minus saltem ad ea hilares atque impigras facere videtur.

A. Nullo modo: edocuerunt enim nos sacræ literæ, quòd quemadmodum vitiosæ nostræ actiones Deum ignominia afficiunt, ita bona opera nostra illius honori inserviunt: nullus igitur inferorum damnationisque terror, nulla Cæli gaudiorumq; omnium expectatio, nos vel à vitiis adeò avocare, vel ad rectè faciendum allicere deberet, æquè atq; formido contumeliæ aliquam majestati divinæ imponendi, studiūque amplificandæ illius gloriæ, quam supra omnia semper magnificere oportet. Nam sicuti peccati pestis est ob eam rem maxime horribilis, quòd Deo, & ejus sacrosancto verbo sit dedecori; ita virtutis
 sum-

Matth.5.16.
 Pet.2.12.

1m.2.24.
 Tim.6.1.
 2.5.
 Pet.2.2.

summa laus decusq; in eo consistit, quòd Deo per illam honos habeatur. Praterè opera bona proximis nostris tum re- ipsà, tum etiam exemplo profunt: Divi- nique erga nos amoris, nostræq; pariter in Deum gratitudinis, dum ejus præcep- tis paremus, clara indicia ostendunt; fidei item & una salutis etiam nostræ signa patefaciunt. Non ergo inania nullique prorsus usui esse bona opera censebimus, proptereà quòd justitiam ex illis non a- dipiscamur.

M. Verùm cum nostra opera vel optima, ut ipse asseris, imperfecta sint, quomodo Deo, cuius iustitia est perfectio ipsa, accep- ta esse possunt?

A. Fides est quæ Deum operibus no- stris facit benevolum, dum persuasum habet, eum legibus nos & judiciali jure persequuturum non esse, nec factorum nostrorum rationem strictè à nobis repe- titurum, neq; acerrimà justitiæ suæ nor- mæ ea examinaturum esse: verùm cunctis eorum defectibus condonatis, Christi gratià, ut plenè perfecta, esse acceptu- rum.

M. Quando igitur Deus per fidem,

Matth. 5. 16.

1. Pet. 2. 12.

Mat. 12. 33. &

Ioan. 14. 15. &

23. & 15. 10.

Phil. 2. 12.

2. Pet. 1. 9. 1

&c.

Rom. 9. 31. &

Gal. 5. 6.

Heb. 11. 4. &

&c. usq; ad

nem.

Psal. 130. 3.

143. 2.

Opera per fidem Deo grata. Fides Dei donum.

tum ut iusti habeamur, nobis largitur; tum opera etiam nostra per eam sine offensione accipit: narra mihi, ingenitæ æternæ nature virtutem, an gratuitam Dei munus esse fidem existimas?

Matth. 16. 17.

Mat. 9. 23. 24.

Jan. 9. 38. 39.

Pet. 1. 21.

Luc. 24. 24. 27.

5. 46.

Rom. 10. 8. 14.

5. 17.

Col. 1. 9.

Tim. 2. 7.

Luc. 17. 5.

A. Donum Dei, idque eximium certè atque præcellens, fides est. Nam Deus nos verbo suo instituens, & mentibus nostris sancti Spiritus sui lumen clarissimum præferens, aptos nos efficit ad ea discenda credendaque quæ alioquin obscuræ intelligentiæ nostræ vis nullo modo capere posset. Quod percipientes Apostoli, à Domino precantur, ut fidem ipsis adaugeat.

M. In tempore ipso in precationis mentionem incidisti: Postquam enim legis divina Symboliq; hoc est, professionis fidei Christianæ declaratio est à te jam perfecta; superest ut proximo loco de oratione, gratiarumq; actione dicatur. In expositione verò orationis, quæ est servanda distributio?

A. Hac (nisi aliter tibi visum fuerit) magister; ut primum à quo; deinde, quâ fidentiâ; tertio, quo mentis affectu; postremo, quid sit precandum, declaretur.

M. Principio igitur narra mihi, quem
pater

putes precibus appellandum esse?

A. Vnum Deum, prætereà neminem.

M. Quamobrem?

A. Quoniam Deus vitam, præsidium, Psal. 17. 7. & salutem nostram, bonâq; universa solus & 18. 46. & in potestate ditione q; suâ tenet, par est ut 78. & 104. & omnia quæ nobis opus erunt ab illo postulemus, & expectemus; & ut in cunctis periculis in ejus tutelâ perfugium habeamus. 107. 106.

M. Quare divos sive pios homines, qui ex hac vita migrârunt, aut etiam Angelos non precabimur?

A. Quia Deus nostram sui solius implorationem, ut cultum qui ad ipsius majestatem propriè & privatim spectat, requirit; quam non licet alteri cuiquam tribuere. Psal. 50. 15. & 89. 26. 102. 16. 23. 2. Esa. 48. 11.

M. Ecquid prætereà?

A. Si in precatione alium aliquem præter solum Deum appellaremus, sine Rom. 10. 8. 16. 17. & 14. authoritate verbi divini, & quod consequens est, sine fide, quæ verbo Dei nittur, id faceremus: quod facere, non esset Dei numini pietatem tribuere, sed in ejus gravem offensionem incurrere. Heb. 11. 6.

M. Perge nunc exponere quâ fidentia

mortales miselli, qui multis modis sumus indignissimi, Deum immortalis gloria precellentem compellare audeamus.

A. Precaturi, non in Dei conspectum insolenter nos damus, quasi promeriti ut exaudiamur; verum nostram indignitatem agnoscetes, Christi Mediatoris nomine aditum habemus, quo deprecatore, divinæ Majestatis benevolentiam nobis non esse defuturam confidimus.

N. Quâ ratione in hanc quam dicis spem adducere?

A. Promissis divinis nobis in sacris literis per Christum factis fidem habeo; nihil dubitans, quæcunque certâ fide à Deo Patre Christi nomine precamur, quine ea, quantum quidem nobis conducent, exoraturi simus.

M. Iam, quo mentis sensu Deum implorandum sit, declara.

A. Si miseriarum scelerumque nostrorum, quæ nos opprimunt, recordatio, acerbissimos, ita uti par est, animorum dolores nobis commoveat; fieri aliter non potest quin omnibus exoptemus votis, ut ex illâ conscientia sollicitudine, quæ nos ita vexat, eripiamur: atque ita

cum

omni obsecratione, obtestatione, sum- Col. 4. 2. 12.
móq; mentis ardore, divinam misericor- 1. Tim. 2. 1.
diam & auxilium efflagitabimus.

M. In precatione igitur verba solum ex ore fundere satis non erit?

*A. Pollicetur Dominus se propè ad- Psal. 34. 15.
futurum, auxiliúmq; laturum iis solum & 145. 18. 19
qui verè ipsum, hoc est, memori mente implorant; eorum enim vota sibi pergrata esse: quamobrem necessarium est eam
orationem, quã in precatione utimur, 1. Cor. 14. 7. 14 15.
nobis esse cognitam, ut lingua atq; mens uno consensu jungantur.*

M. Fãne est quaecunque, quorum desiderio aliquo tenemur, à Deo precari?

A. Deus prohibeat, ut Christiani homines Christi nomine quicquam à Deo postulent, quod sit contra Dei & Christi voluntatem; atque ita & indignum sit quod largiatur Deus, & nobis etiam accipere perniciosum. Quam ob causam, ne affectione animi impulsu inconsideratè in precatione aberremus, certa nobis formula regulãq; est ab ipso Christo expressa, ad quam preces nostras perpetuò debemus accommodare. Matth. 7. 11 & 20. 22. Luc. 11. 1. 2. 1. Ioan. 5. 14

M. Quenam ea est?

A. Eadem

A. Eadem nimirum ipsa quam divinus ille Præceptor auditoribus suis, nobisq; per eos universis, præscripsit: in quâ cuncta quæ à Deo postulari licet, quæque nobis impetrare expedit, breviter comprehensa per paucis sententiis complexus est; quæ precatio de Conditoris nomine *Dominica* nuncupatur. Si igitur cœlestem Magistrum divinâ voce præmonentem audiemus, haud unquam à precationis rectæ præscripto decedebimus.

M. *Dominicam igitur precationem pronuntia?*

Mat. 6. 9. &c.

Luc. 11. 2. &c.

A. Præcaturi, inquit Dominus, ita loquimini: Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo sic etiam in terrâ. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo: quia tuum est regnum, & potentia, & gloria, in secula. *Amen.*

M. *An existimas nos ista ad verbum expressa semper debere recitare, ita ut uno verbo*

verbo aberrare non liceat?

A. Licitum est sine ulla dubitatione verbis aliis Deo preces adhibere, si modò à precationis huius sensu non decline-
mus, eòq; fiducià atque mente quam an-
tè dixi, Deum imploremus.

M. *Quot sunt Dominica Precationis partes?*

A. Postulata quidem sex, aut, ut qui-
dam partiuntur, septem complectitur :
ex duabus tamen universè partibus con-
stat : ex quibus una priores tres postula-
tiones continens, ad divinam gloriam Partes Domi-
nicæ Precati-
onis.
directò spectat : altera ad nostram peculi-
ariter utilitatem attinet, & tres aut qua-
tuor posteriores petitiones comprehen-
dit.

M. *Cur Deum ita nominatim compel-
las, dicens, Pater noster?*

A. Quoniam non ut absenti, surdòve
verba facio ; sed Deum patrem ut præ-
sentem invoco, pro certo habens, preces
illum meas audire : nequicquam enim a-
liquin opem ab eo peterem. Psal. 33. 13.
& 34. 15. 17.
& 94. 9. 10.
& 139. 1. 2.
& 145. 18.

M. *Verba sigillatim paulo accuratius
excurramus : Deum quare nuncupas Patris
nomine?*

A. Quia

Mat. 21. 21. 22

Mar. 11. 22. 23

4.

Joan. 16. 23. 24

Heb. 10. 19.

12. 23.

ac. 1. 6. 7.

Rom. 8. 15. 16

Gal. 4. 6.

Matth. 7. 7. 11.

Luc. 11. 9. 13.

A. Quia rectè precandi fundamentum, ut superius diximus, in exorandi spe firmà positum est, voluit Deus suavissimo nos *Patris* vocabulo ipsu appellare, ut fidenter ad se, sui que auxilii summà cum expectatione, haud aliter ac suum filii parentem assolent, accederemus: imò ut spe tam multò meliore, quam ulli tiberi de naturali Patre habere possunt, ipsum adeamus, quàm longè Deus cœlestis ille pater, potestate, bonitate, propensâq; ad juvandum voluntate, terrestribus parentibus universis excellit.

M. Nunquid nos aliud commonefacit paternum hoc nomen?

Galac. 1. 6.

Mat. 26. 39. 42

A. Ut in precando debitam à liberis, Patri cœlesti, pietatem, honorem, obsequium præstemus; eòq; animo, qui filiis Dei convenit, affecti simus.

M. Quare Deum promiscuè nostrum Patrem, potius quàm tuum propriè nominas?

1. 22. 1. 2.

m. 1. 8.

1. 4.

1. 2. 4. 5.

1. 6.

A. Pio cuique licitum esse fateor, Deum appellare suum: is tamen amoris inter Christianos ardor esse debet, ut unusquisque, quod ad omnium commu-

ne

ne commodum attinet. spectaret: quam
 ob causam, in universâ istâ postulatione
 nihil à reliquis separatim, verum publi-
 co cunctorum nomine omnia efflagi-
 tantur.

M. *Ecquid amplius?*

A. Divites & optimates commone-
 sunt, ne pauperes humilioresq; contem-
 nant; sed ut eos, tanquam germanos fra-
 tres, benevolentiam complectantur, qui-
 bus Deus filiorum honorem tribuere
 non dedignatur. Rursum verò tenuissimi
 quique misellique homines, qui in hac
 vitâ maximè neglecti esse solent, hac in-
 terea spe mentes suas possunt recreare,
 quòd patrem in cælo summâ præditum
 potestate, sibi que benevolentissimum
 habeant.

M. *Quare Deum ais in Cælo esse?*

A. Propterea quòd credam Deum
 in sempiternæ & scelicitissimæ beatitudinis
 excelsissimo gradu, cæliq; quasi arce al-
 tissimâ imperium gerentem, rerum simul
 omnium præpotentem esse, & supera,
 infera, media, universa, ut in præsentiam
 suâ conspectuq; posita, intelligere atq;
 gubernare.

M. *Ec-*

1. Cor. 10. 24
 & 12. 12. & c.
 21. & c. 25.
 26. & c. & 13.

Mal. 2. 10.
 Ioan. 8. 41.
 Eph. 4. 5. 6.
 Iac. 2. 1. 2. 3.
 Deu. 10. 17.

Psal. 10. 17.
 & 68. 5. 6. &
 146. 6. 7. 8.

Psal. 11. 4. 5.
 & 20. 6. &
 13. 14. & 1

Col. 3. 1. & c.

M. *Ecquid prater ea?*

A. Monemur ne quicquam Deo non dignum postulemus, sed ut cœlestem patrem alloquentes, mentes à terrâ rebusque terrenis exuscitemus atq; avocemus; superâque & cœlestia meditantes, scilicissimam illam parentis nostri beatitudinem, cœlûmque, ut paternam per Christum hæriditatem, summâ cupiditate expetamus.

Rom. 8. 17.

Eph. 1. 14. 18.

Heb. 9. 15.

1. Pet. 1. 3. 4.

M. *Aperto igitur nobis nunc tam feliciter vestibulo hoc primo, ingressioneq; ad precandum, perge ad primam petitionem.*

A. Principiò petimus, ut Dei nomen sanctificetur.

M. *Hoc quam habet sententiam?*

1. 24. 1. 4. 23.

2. 89. 5. 6. & c.

96. 1. 2. 3. & c.

97. 7. 9. &

3. & 115. &

5. & 145. tot

an. 4. 23. 24.

om. 1. 23. &

36. & 16. 27

Cor. 10. 31.

1. Th. 3. 20. 21.

Tim. 1. 17.

A. Postulamus primùm, ut divinum nomen mortalibus quàm maximè cognitum manifestumque reddatur, ejusque honor atq; decus ubiq; terrarum & gentium, ita ut convenit, illustretur. Utque fictorum futiliûmq; deorum nominibus prorsus oblitteratis & abolitis, solius Dei cœlestis Patris divinum nomen atque majestas in honore habeatur, atque ab omnibus omnium ætatum hominibus, ubicunque locorum atque gentium, pu-

ris

tis integrisq; mentibus imploretur.

M. *Quid adhuc superest?*

A. Optamus ne in sacrosanctum Dei nomen, ob aliqua delicta nostra, maledicta conferantur, illiq; quasi infamia quædam inferatur: sed ut potius per nostram in Deum religionem, beneficentiãque erga homines, divinum nomen omni laude cumuletur.

M. *Perge porrò.*

A. Proximo loco postulamus, ut Dei regnum adveniat, hoc est, ne divinam sui verbi, atque Evangelii Christi veritatem, per quam in innocentium piórũque hominum cordibus Deus regnat, obscurã caligine tectam latere patiat; sed ut ejus notitia mortalibus indies clariùs illucescat, cœlesti eos doctrinã erudiens: Optamũsque, ut Deus se velit opponere versutis fallaciis, & frangere atq; extinguere furentes impetus Satorũ, sceleratorũque hominum, qui veritatem vel commentitiis fabulis obscurare, vel sævitiã oppressam radicitus tollere moliantur.

M. *Prosequere.*

A. Oramus, ut Deus per sacrum suum
spi-

Esa. 52. 5.
Ezec. 36. 20. 2
Rom. 2. 24.
Math. 5. 16.
1. The. 1. 11.
Mat. 9. 38.
& 24. 14. &
28. 19. 28.
Luc. 4. 17.
&c.
Ioa. 17. 17. 2
2. Cor. 3. 15
& 4. 2. 4. &c.
Eph. 6. 18.
2. The. 3. 1
Mat. 13. 13
38. 39. & 1
3. 5. 6.
Mat. 7. 3. 4.
7. 8. 9. &c.
Ioa. 16. 2 3
& 17. 14. 1

an. 16. 13. spiritum illustrare & moderari velit
 Eph. 3. 16. mentes omnium qui sunt de ipsius Eccle-
 Luc. 22. 31. 32. sia, in qua, ut in Regno suo, propriè do-
 Rom. 6. 12. &c. minatur; eosque, ut suos milites, ope at-
 & 8. 5. 9. &c. que virtute sua roborare velit, quo stre-
 & 16. 20. nuè contra diabolum, mundum, appeti-
 Gal. 5. 15. 16. túsque vitiosos arma capere possint, illis-
 &c. que devictis, Dei in terris imperium di-
 Eph. 6. 10. &c. latare: & ad extremum, omnibus ipsius
 7. 18. 19. &c. pariter atque nostris hostibus conculca-
 1. Pet. 5. 8. 9. tis atque protritit, Deus universa sub di-
 tionem dominationemque suam subjun-
 Mat. 25. 34. 41. gat, gloriosissimèque triumphum agat;
 8. & nos etiam, ut suos per Christum libe-
 Rom. 8. 16. 17. ros atque hæredes, sempiterni tandem
 8. sui regni participes faciat.
 1. Pet. 1. 3. 4. M. *Quid est deinceps in oratione domi-*
 2. 3. 7. *nica?*

Al. 40. 8.

Math. 26. 42.

an. 5. 30.

6. 38.

h. 6. 1.

A. Ut Dei voluntas fiat. Par enim est,
 ut liberi ad parentum arbitrium totos se
 accommodent; non è contrario, ut paren-
 tes filiorum arbitrato vivant.

*M. Quare adiungis, ut in terrâ fiat, iti-
 dem ac in cælo, Dei voluntas?*

an. 8. 5. 7. &c

*A. Quam terrenorum hominum ani-
 mi variis ardentes desideriis, ad ea expe-
 tenda perficiendâque concitentur, quæ
 Deum*

Deum gravissimè offendunt: præcāmur
ut divino Spiritus sui instinctu nostras
omnium mentes ad maiestatis suæ nu-
tum ita totas convertere, atque formare
velit, ut nihil unquam, quod sit contra
divinam ipsius voluntatem, appetamus
aut exoptemus.

M. *Perge?*

A. Oramus etiam, ut quæcunque no-
bis de divina voluntate obvenire ani-
madvertimus, ea non tantum toleranter,
sed & libenter etiam feramus, & perfe-
ramus. Præterea, quum angeli ipsius, cœ-
lestes illæ mentes, præclarissima item a-
stra, Sol, Luna, cæteraq; Sydera ab ipso
condita, divinæ ejus voluntati assidue
obtemperent, optamus ut universi in ter-
ris mortales, exemplar hoc obedientiæ
nobis ante oculos in cœlo propositum i-
mitantes, maiestatis suæ nutum intuea-
mur, nosq; totos ad illum accommode-
mus, ut quemadmodum in cœlo ita & in
terra nullus reperiat, qui sacrosanctæ
Dei voluntati adversetur aut reclamet.

M. *Ecquid amplius?*

A. Quando Deus voluntatem suam in Deut. 4. 1.
sacris literis apertissimè declaravit, quod 32. & 28. 1.

G

etiam

Rom. 8. 2. 5. 9.

11. & c. 14. 15.

& c.

1. Cor. 2. 12.

& c. & 3. 16.

Act. 21. 14.

1. Pet. 3. 17.

4. 12. 13. & c.

Psal. 19. 1. & c.

& 91. 11. & c.

& 103. 20. & c.

& 104. 4. & c.

7. & c. & 13.

7. 8. 9.

Heb. 1. 6. 7.

Apoc. 7. 11. 8.

& 19. 10. & c.

22. 9.

Mat. 7. 21. & etiam vocabulo *Testamenti*, hoc est, *Su-*
 12. 50. & 15. 3. *prema sua voluntatis* eas nuncupans,
 &c. clarè indicavit; minimè est dubitandum
 1. Cor. 3. 6. 14. eos, qui de scripturarum sententiâ disce-
 Gal. 3. 15. 17. dunt, à Dei etiam sensu omnino aberrare.

M. Quando ad ea, quæ quasita sunt de
 priore Dominica precatiori parte, quæ tres
 illæ petitiones ad divinam gloriam propriè
 spectantes continentur, satis iam respondi-
 sti; ad posteriorem nunc partem, quæ ad res
 nobis utiles respectum habet, cōmode trans-
 ibimus.

A. Posterioris partis primum postu-
 latum est, *Panem nostrum quotidianum*
da nobis hodiè.

M. Panis vocabulum quid significat?

1a. 104. 15. 27 A. Non ea solùm quæ victum nobis
 105. 9. 10. 11 vestitumq; necessarium subministrant;
 c. & 144. 10. sed & alia universa quæ ad subsidia con-
 . & c. & 145. servationemque vitæ, & ad ætatem qui-
 1. 15. 16. etam ac sine formidine traducendam ne-
 cessariò pertinent.

M. Nunquid præterea nobis suggeris
 nomen panis?

al. 78. 18. &c A. Ne ad delicias epularum lautif-
 30. 31. & sima quæque, nève magni vestimenta
 6. 14. 15. pretii, aut sumptuosum apparatus, vo-
 luptatis

luptatis causâ, sollicitè consecretemur, ac
congeramus; sed ut lautitiam luxuriem-
que aspernantes, modico, temperato, &
salutari victu, cultûq; parvo & commo-
do contenti simus.

*M. Quâ ratione panem vocas nostrum,
quam cum à Deo tibi donari flagites?*

A. Dei dono noster efficitur, quum ip-
secum, meritis licèt nostris non debitum,
in singulos dies ad vescendum nobis lar-
giatur.

*M. An ob aliam aliquam causam noster
panis nuncupatur?*

A. Commonefacit nos hoc vocabu-
lum, ut victus quærendi causâ, in labori-
bus nos corporis exerceamus, aut aliis e-
um bonis modis justè nobis acquiramus;
utq; eo contenti, nunquam alienum
quicquam avarè aut dolosè aucupemur.

*M. Quando ut industriâ nostrâ victum
comparemus Deus nobis mandavit, quare
panem ab illo petis?*

A. Quia inutiliter tempus ætatis om-
ne laboriosè sollicitèque contereremus,
nisi sedulitas nostra, Dei munere, prosperos
exitus consequatur.

Mat. 6. 25. &
Luc. 16. 19. &
1. Cor. 10. 6.
1. Tim. 6. 7. 8.
Heb. 13. 5.

1. Cor. 4. 7.
1. Tim. 6. 17.
1. Cor. 1. 17.

Gen. 3. 19.
Eph. 4. 28.
2. Thes. 3. 8.
11, 12.

Psal. 127. 1.
1. Cor. 3. 6.

Dei munere prospera fiunt omnia.

*M. Opulentosne etiam homines divitiis
copiisq; omnibus affluentes, victum quotidi-
anum à Deo postulare debere putant?*

*A. Ne quicquam rerum omnium, quas
natura desiderat, abundantiam compa-
rabimus, nisi divinà virtute salutare no-
bis vitalesq; fiant. Quà etiam de causà,
post cœnam quoque, ut cibum quotidi-
anum, quo jam usi sumus, Deus nobis
largiatur, hoc est, ut eum vitalem nobis,
salutaremque faciat, precamur.*

*M. Quare hac verba quotidianum &
hodiè adiunguntur?*

*A. Ut à curis & aviditate omni ab-
horrentes, studiosèq; munera nostra ex-
equentes, à beneficentissimo ea parente
quotidiè flagitemus; ad quæ ille quoti-
diè largiendi promptissimus esse solet.*

M. Perge ad reliqua.

*A. Quinto postulato peccatorum no-
bis veniam à Deo dari petimus.*

*M. Estne hac venia omnibus necessariè
petenda?*

*A. Omninò: nemo enim omnium
hominum reperiri potest, qui non cre-
brò à debito officio declinet, sapenu-
meròque in divini numinis gravem of-
fensi-*

Deut. 8. 3.

Gal. 3. 1. 9. 10.

1. 78. 29. 30.

Luc. 1. 53. & 4.

& 11. 15.

Tim. 6. 17.

1. 16. 17.

Mat. 6. 25. & c.

1. 9.

Luc. 10. 40. & c.

Phil. 4. 6.

Tim. 6. 9. 10.

Pet. 5. 7.

Gal. 1. 1. 3.

1. 53. 1. 2. 3.

1. 3. 10. 11.

1. 23.

ensionem non cadat. Proinde qui peccata sua non agnoscunt, neque Deum, ut illis ignoscat, precantur, sed Pharisaico illo more atque exemplo, quasi integros se atq; sanctos coram Deo, aut ut verè loquar, contra Deum gloriando efferunt: illi de numero piorum, quibus ista precationis norma, ad quam dirigantur, est praescripta; & à spe veniæ peccatis suis tribuendæ, quæ in sola Dei per Christum misericordiâ atq; benignitate sita est, sese omninò eximunt. Istuc namq; est, quòd Christus non ad innocentes, sed ad nocentes (ut peccata scilicet pœnitendo corrigant) vocandos, se in mundum hunc venisse profitetur.

M. *Conditio illa quamobrem addita est?*

A. Rationi maxime consentaneum est, ut precemur, à Deo ita nobis veniam dari, sicuti nos eis, qui nos offenderunt, ignoscimus. Nisi enim ad aliis ignoscendum propensi reperiamur, & Dei parentis nostri imaginem misericordiâ exprimentes, ita nos geramus, ut ejus esse liberi agnoscamur; apertè testificatur, non esse à se quicquam aliud expectandum, nisi gravissimi supplicii acerb-

Ioan. 8. 7.
Iac. 2. 10. 11.
1. Ioan. 1. 8. 10.
Luc. 18. 9. 11.
&c. 13. 14.

2. Cor. 5. 15.
18. &c.
Ioan. 1. 7. 9.
1. Ioan. 2. 1. 2.
Mat. 9. 13.

1. Tim. 1. 15

Mat. 5. 7. 8.
14. 15. & 7.
& 18. 24. &c.
35.
Luc. 6. 36. 37.
38.
Luc. 2. 13.

Venia omnib. necessaria. Ignoscend. alijs,

tatem. Nam qui, ut clementiâ in alios utatur, in animum inducere non potest, eadem, summi juris normâ, sententia de illo sine ulla venia feretur.

M. Annon ergo nostra lenitas à Deo promereri ut nobis ignoscat, aut quadam quasi mutua gratia illi relata videri possit?

om 3. 24. 25.
11. 5. 6.
al. 5. 4.

A. Nequaquam: gratuito enim tum Deus veniam non daret, neq; solus Christus supplicio suo peccata nostra expiasset, pro quibus nemo alius ullâ re aliâ compensare, aut Deo quicquam retribuere potest.

M. Transcamus iam ad sextum postulatum, quod quidam in duo partiuntur.

A. Eo petimus, Ne nos inducat in tentationem, sed à malo liberet,

M. Quare ita precamur?

12. 43. 44.

11. 5. 14.

11.

et. 2. 20. 21.

10. 16.

6. 41.

A. Sicuti antea, ut prateritis ignoscat, precati sumus; ita nunc obsecramus, ne à nobis unquam posthac peccetur. Nobis verò naturaliter mētes ita sunt ad prospiciendum improvidæ, ita infirmis sumus viribus ad propulsandum multiplices insidias, incursiones, atque illecebras Satanæ, mundi, concupiscentiæque nostræ propriæ; ut fieri aliter non possit,

fit, quin succumbamus, nisi Deus suo nos
numin- corroboret, suæque potentia ar-
mis tegat: per fugium ergo unum salutis
est, ut nos optimi maximi patris tutela
suppliciter commendantes, cum obteste-
mur, ne nos maliciosis ullis machinatio-
nibus superari patiatur; sed ut ex omni-
bus nos malis eripere, & perpetuò con-
servare velit.

*M. Reliqua est adhuc dominica precati-
onis clausula.*

*A. Quoniam tuum est regnum, &
potentia, & gloria in secula. Amen.*

*M. Quamobrem precationem suam hoc
modo conclusit Christus?*

*A. Ut nobis confirmaret, divinam
potentiam atque bonitatem tam infinitè
immensam esse, ut nihil omnium rerum
sit, quod Deus nobis id ritè postulanti-
bus dare aut non possit, aut non velit;
quod etiam vocabulum Amen, hoc est,
ita fiat, ut apposita ad extremum verita-
tis nota, in animis nostris quasi consignat.*

*M. Quam ob causam gloria divina po-
stremo memoratur?*

*A. Ut preces omnes nostras lauda-
tione divini numinis concludendas esse*

Luc. 23. 31. 32.
1. Cor. 17. & c.
2. Cor. 11. 3.
Eph. 6. 10. 11.
12. & c.
Iac. 1. 14. & 4.
1. Pet. 5. 8. 9.
1. Io. 2. 15. 16.
Rom. 16. 20.
2. Tim. 4. 17.

Mat. 7. 10. 11.
& 21. 22.
Ioan. 16. 23.
2. Cor. 1. 9.
20. & 9. 8. 8.
Eph. 3. 20.
1. Tim. 15.
Iac. 1. 6.

1. Cor. 10.
Eph. 3. 20.

Phil. I. II.

Tim. I. 17.

Judæ 25.

intelligamus: hic namq; est finis ille, quò omnia, quæ rogatu nostro à Deo impetrare cupimus, nostrâq; consilia, sermones, opera, atq; universa omninò dirigenda sunt. Hujus enim rei causâ à Deo conditi, atq; in hoc mundo collocati sumus.

M. Prosequere.

A. Huc accedit, quòd de Dei benig-
nitate, justitiâ,, sapientiâ, potentiâ mag-
nificè gloriosèq; prædicare; illisq; nostrâ,
& universi generis humani causâ, gratias
persolvere, pars sit honoris divini ad illi-
us majestatem, pariter cum precatone,
peculiariter spectans: quia nisi illum pie
veneremur, non tantùm tam magnâ ejus
multiplicique beneficiâ nos minimè
dignos, ob ingratitude, præbebimus;
verùm etiam debitas tantæ in Deum im-
pietatis pœnas meritissimè in perpetu-
um sufferemus.

M. Quando homines etiam in nos benigni beneficiq; esse solent, nonne liceat illis quoque gratiam habere?

Cor. II. 6. II.

Cor. 9. 8, &c

.

A. Quotquot ab hominibus apud
homines benefacta collocantur, ea Deo
accepta referenda sunt; proptereâ quòd
in illis tribuendis homines se re ipsâ mi-
nistros

nistros tantum Deo præbent: atque ita gratus noster in homines animus, in Dei authoris gloriam, ut ad proprium atque ultimum rerum omnium finem, refertur. Math. 5. 26.
1. Pet. 2. 12.
& 4. 10. 11.

M. Quando de lege Dei, Symbolique, hoc est, professione fidei Christiana, de precatione etiam atq; gratiarum actione, questio omnis ad exitum jam est adducta; annon commodè postremo de sacramentis agemus?

A. Commodissimè, præceptor: nam ea precationis secum & gratiarum actionis conjunctionem perpetuò habent. Mat. 26. 26.
& c. & 28. 19.
Ioan. 3. 5.

M. Dic mihi igitur, quot in Ecclesià suà sacramenta designavit Christus? Act. 2. 38. &
1. Cor. 11. 2.
Tit. 3. 5.

A. Duo: Baptismum, atque Cœnam Dominicam. Mat. 3. 11.
& 26. 26. 27.

M. Sacramenti nomen quid significat? Mar. 16. 16.
Ioan. 3. 5.

A. Sacramentum est externa divinx erga nos per Christum benevolentix, beneficentixque testificatio, signo aspectabili arcanam spiritualémque gratiam representans; quâ Dei promissiones de remissione peccatorum, & æternâ salute per Christum datâ consignantur, & eorum veritas in cordibus nostris certiùs confirmatur. Act. 2. 38.
1. Cor. 10.
& 11. 24 &
Gal. 3. 26.

M. Sacramentum quot habet partes?

A. Duas:

Mat. 3. 11. &c.

& 26. 26. &c.

Joan. 3. 5.

1. Cor. 10. 16.

A. Duas: extraneum elementum, five rem creatam, quod est signum aspectabile: & arcanam gratiam, quæ conspicua non est. *(nenum)*

Mat. 3. 11. 12.

&c. & 28. 19.

Joan. 3. 5.

1. Cor. 10. 16.

& 8. 36. 37.

3.

Mat. 1. 4.

&c. 2. 38. &c.

22. 16.

Rom. 6. 3. &c.

Gal. 3. 26. 27.

Pet. 3. 21.

M. In baptismo quod est signum extra-
A. Aqua quâ baptizatus tingitur vel perfunditur, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

M. Quæ est occulta & cælestis gratia?

A. Venia criminum, & regeneratio: has ambas per mortem & resurrectionem Christi consequimur; & illarum est hoc sacramentum nobis quasi obsignatio quædam atque pignus.

M. Baptismi vim & effectum paulo adhuc apertius explicato.

A. Quum naturaliter filii iræ, hoc est, in gravissimâ apud Deum offensâ, & ab ejus Ecclesiâ five familiâ alienati simus; per baptismum in Ecclesiam recipimur, certumq; habemus nos jam Dei filios esse, & cum Christi corpore copulatos, in illudq; quasi insitos esse, ejusq; membra factos, in eodem cum ipso corpore con crescere.

M. Quæ ab eis, qui baptismo sunt initiandi, requiruntur?

A. Pœni-

A. Pœnitentia & Fides.

M. Hac paulò copiosius declarato.

A. Anteaquæ primò vitæ nobis est graviter pœnitendum, certaq; est habenda fides, Christum suo sanguine peccatorum nostrorum maculas eluisse, & ita nos Deo acceptos reddidisse; ejus etiam spiritum in nobis habitare. Deinde secundum hanc fidem, promissumq; in baptismo factum elaborandum est, ut cupiditates omnes coerceamus, utque vitæ integritate nos Christo quasi indutos, & ejus divino numine instructos esse, perspicuum faciamus.

M. Quare igitur infantes baptizantur, qui ista propter infirmitatem ætatis efficere nequeunt?

A. Quia de Dei Ecclesiâ sunt, divinâq; benedictio atq; promissio, ecclesiæ per Christum (in cujus fide baptizantur) facta, ad eos pertinet. In quarum rerum cognitione & fide, ipsi incunte pueritiâ imbuendi sunt, ut agnoscant, quid in Baptismo sponponderint atq; professi sint; illique sponsioni, vitæ etiam sanctitate, quantum quidem comiti possunt, iatisfaciant.

M. Cæna

Mar. 1. 4. 15.

& 16. 16.

Act. 2. 38. &c.

& 8. 36. 37. &c.

& 16. 31. 33. 34.

& 19. 4. 5.

& 22. 16.

1. Cor. 12. 13.

Rom. 6. 3. &c.

& 13. 12. 13.

Gal. 3. 26. 27.

Eph. 4. 20. 21.

Col. 2. 12.

Gen. 9. 9.

& 17. 7. 8.

Mar. 10. 14.

Rom. 3. 3. &c.

21. 22. &c.

& 6. 3. &c.

Gal. 3. 27.

Eph. 4. 20. 21.

&c.

Col. 2. 11.

M. Cœnæ Domini quis est ordo?

Mat. 26. 26. &c
Mar. 14. 22. &c
Luc. 22. 19. &c
1. Cor. 11. 23.
24. &c.

A. Idem ipse videlicet, qui est à Christo Domino assignatus: qui eadem quâ proditus est nocte, accepit panem, & postquam gratias egisset, fregit & dedit discipulis suis, dicens: Accipite, edite, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peractâ cœnâ, accepit: & quum gratias egisset, dedit eis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis & pro multis effunditur in remissionem peccatorum: hoc facite, quotiescunq; biberitis, in mei cœmémorationem. Quotiescunq; enim comederitis hunc panem, & de poculo biberitis, mortem Domini annuntiabitis donec venerit. Hanc præscriptionem atque hunc ordinem sequi, summaq; fide servare, atq; ex hoc præscripto cœnam Domini celebrare oportet, usq; dum ipse redeat.

M. Quem ad finem?

1. Cor. 11. 24.
&c.

A. Ut mortis Domini, beneficiisque maximi in nos per eum collati, recordationem grati & memores in perpetuum ha-

ha.

habeamus; utque quemadmodum per Baptismum de integro nati sumus; ita cenæ Dominicæ nutrimentis educati, Ioan. 6. 27. 32. 35. 48. &c. 54. 55. &c. 1. Cor. 10. 16 ad spiritualem æternamq; vitam assidue confirmemur. Atq; ob eam ipsam causam, ut semel in lucem edi, ita & baptismo semel expiari sat est: sed ut nutrimenti, itidem & cenæ dominicæ usus frequenter est iterandus.

M. Quot sunt partes huius Sacramenti?

A. Vt in Baptismo sic & in cenâ Dominicâ duæ sunt partes; quarum una terrestris est, & quæ sensibus percipi potest: altera cœlestis est, & quæ sub externos sensus non cadit.

M. Quæ est terrena atq; aspectabilis pars?

A. Panis & vinum, quæ utraque expresso iussu domini sunt ab omnibus accipienda. Mat. 26. 26. Mar. 14. 22. Luc. 22. 19.

M. Cœlestis pars illa, & ab omni sensu externo longè disjuncta, quænam est?

A. Corpus & sanguis Christi, quæ fidelibus in cenâ Dominica præbentur, 1. Cor. 11. 34. Ioan. 6. 27. &c. 48. &c. 1. Cor. 10. ab illisque accipiuntur, comeduntur, & bibuntur, cœlesti tantum & spirituali modo, verè tamen atque re ipsa: adeo quidem, ut veluti panis sustentandi corpora

Psal. 104. 15.

pora, sic Corpus Christi animas nostras
 spiritualiter per fidem pascendi maxi-
 mam habeat facultatem : & veluti vino
 mentes hominum lætitiâ excitantur, & re-
 ficiuntur vires; sic & animæ nostræ Chri-
 sti sanguine per fidē recreatæ relevantur;
 hoc enim modo corpus & sanguis Chri-
 sti in cœnâ Dominicâ recipiuntur. Chri-
 stus enim omnibus, qui ipsi fidunt, tam
 certò corpus & sanguinem suum imper-
 tit, quàm pro certo habent, panem se at-
 que vinum ore stomacho que accepisse.
 Cœna etiam Dominica vitæ nobis sem-
 piternæ signa cōmunicans, immortalita-
 tis nobis nostræ pignus, atq; resurrecti-
 onis obses existit.

1. Cor. 11. 24.

*M. An igitur panis & vinum in substan-
 tiam corporis & sanguinis Christi conver-
 tuntur.*

1. Cor. 10. 16.

A. Nequaquam : nam hoc esset na-
 turam Sacramenti, in quo tum cœlestis,
 tum terrena materia continetur, delere;
 veritatēmq; Corporis Christi in dubi-
 tationem adducere : illisque etiam, qui
 Sacramentum sunt accepturi, reformi-
 dandi atque refugiendi occasionem of-
 ferre.

1. Cor. 14. 22. 23

2. Cor. 11. 20

1. Cor. 11. 23.

1. Cor. 11. 26. 27.

M. An

Non transubst. Non host. pro peccat. in cenâ.

101

M. An fuit instituta à Christo cenâ, ut Deo Patri hostia pro peccatis expiandis immolaretur?

A. Minimè: nam Christus mortem in cruce occumbens, unicum illud semper eternum sacrificium semel in perpetuum pro nostra salute obtulit; nobis verò unum hoc tantum reliquum esse voluit, ut maximum utilitatis fructum, quem sempiternū illud sacrificium nobis præbet, grati ac memores percipiamus: quod quidem in cenâ Dominicâ præcipuè præstare debemus.

M. Quomodo officio nostro satisfaciemus ut ritè cenam Dominicam celebremus?

A. Si nosmet ipsos excutiamus, exquiramúsque; nunquid verè Christi membra sumus.

M. Illud quibus signis cognoscemus?

A. Initio, nobis ob admissa peccata, vehementer est pœnitendum: deinde certà divinè per Christum misericordiz fiduciâ nixis atque confisis bene sperandum, partâque nobis per illius mortem salus gratissimis est animis prosequenda: prætereà, integrè in posterum, sanctèque vivendi studium nobis

&

Marth. 22. 39.

Joan. 13. 34. 35

Ec.

1. Cor. 10. 17.

13. tot.

& voluntas propensa atq; constans suscipienda est; denique quando cœna Domini hominum inter homines consociationis atq; amoris clara indicia ostendit; proximis, hoc est, toti humano generi, benevolentia, remoto procul omni odio atq; invidiâ, fraternè est præstanda.

M. Quum de præcipuis fidei Christianæ capitibus satis multa, sicuti existimo te jam interrogârim: experiri adhuc volo, quàm breviter atq; expresse summam omnium, quæ sunt hætenus tractata, possis exponere.

Eul. 4. 1. 2. 13

1. 19. 6. 7. &c.

119. 4. &c.

1. 19. 16. 17

1. 10. 25. &c.

1. 12. 13.

1. 19. 20.

1. 15.

1. 3. 10.

1. 3. 7.

1. 9. 10. &c.

1. 1. 15. 16.

1. 13. 38. 39.

1. 14. 5. &c.

A. Principiò, lex divîna, decem explicata præceptis, perfectam mihi ante oculos piè vivendi regulam proponit, ad quam vitam meam dirigere atque formare debeo; constitutâ, si uspiam aberrarem, æternæ in me damnationis pœnâ: per legem igitur peccata mea, Deûmq; ob ea irâ in me incensum, & sempiternam mortem divînâ mihi justitiâ debitam esse agnosco; quæ cogitatio horribili formidine timorèq; ex peccatorum conscientîâ animum meum percellit unde quum neque prudentiâ, neque viribus aut potestate meâ, neque ullâ hu-

manâ

angelicave ope, aut auxilio, neque
 alio modo aut ratione posse me om-
 ni liberari intelligam; Euangelium
 edocet, Christum Dei filium homi-
 nem sine peccato factum, morte sua me-
 is debitâsq; peccatis meis pœnas per-
 misisse, Dei patris sui in me iram suo
 sanguine restinxisse, & me rursum in gra-
 tiam ipsius reconciliasse, suâque justitiâ
 esse participem & æternæ secum vitæ
 heredem instituisse; quæ omnia Christi
 beneficia mihi per fidem communican-
 tem quam fidem Spiritus sanctus in ani-
 meo per prædicationem Euangelii
 creavit, eamque per sacra mysteria sua,
 certabilia certissimâq; indicia & pig-
 nora divinæ erga me per Christum boni-
 tatis, confirmavit. Quæ etiam fides ut
 quædam atq; ferax arbor, pietatis,
 caritatis, aliorumque bonorum operum
 fructus in me per omnem vitam procre-
 debat, ad gloriam Dei, qui tot &
 tantis me beneficiis affecit, & ad utilita-
 tem etiam atq; exemplum salutare pro-
 ducit. Cujus fidei incrementum, faculta-
 que placendi Deo, & ista omnia
 fruendi, me qui ex meipso maximè

& 9.9. 12. 14.
 & 10.1.2.3.&c
 Mar.1.10.21.
 Ioan.1.14.19.
 Esa.53. 4 5.6.
 10.11.
 Rom.3.24.&c.
 Col.1.20 21.
 22. &c.
 Rom.3.23 24.
 &c. & 8. 14.
 15.16.17. &c.
 & 10.4.&c.
 Gal.2.16 &c.
 Rom.10.8.14
 16.17.
 1. Cor.12.3.
 6.9. &c.
 Matt.28.19.20
 Mar.16.15.16
 1. Cor. 10.16.
 17.
 Psal.1.3.
 Mat.7.16.17.
 Luc.1. 74.75.
 Rom.6.1 2. 3.
 Gal.5.6.
 Mat.5.16,
 1. Per.2 12.
 Mar.9.23.24.
 Rom. 1.7.&c.
 & 7.15.&c.
 & 9.16.

H sum

1. Cor. 1. 3. & 4.

2. Cor. 3. 5. & c.

Phil. 2. 13.

Eph. 1. 5. 6. & c.

2. Thes. 1. 12.

Ioan. 14. 13.

& 15. 16.

& 16. 23.

1. Cor. 10. 31.

Eph. 3. 20. 21.

Iudæ 25.

Matth. 13. 23.

Luc. 12. 47.

Rom. 1. 21.

& 2. 13.

Eph. 4. 10. 21.

& 5. 8. 9.

Phil. 1. 9. 10. 11

Col. 1. 5. 6. 9. 10

Tit. 1. 16.

Iac. 1. 22. 23.

& c. & 4. 17.

2. Pet. 2. 20. 21.

Luc. 12. 9. 13

Iac. 1. 5. 6. & c.

Mat. 13. 19. 20.

Ioan. 15. 16.

Phil. 1. 3.

sum infirmus atq; imbecillis, concin-
atq; ardentissimis precibus à Deo pe-
bonorum omnium authore, in nom-
filii Iesu Christi servatoris nostri, effu-
tare, gratiasq; illi maximas pro unione
ab eo acceptis beneficiis assidue agen-
portet.

*M. Intelligo (mi fili) Christiana pa-
tis praeceptis te bene institutum esse, et
summam memoriâ tenere. Reliquum
ad istam rectâ intelligentiâ normam me-
tuos ita formes atq; commodos, ne sine
sa videri possis harum rerum scientiam
consequutus.*

*A. Deo mihi auxilium ferente, o-
nem adhibebo diligentiam (honor
Magister) neque quicquam omittam
quantum quidem à me elaborari que-
quo appellationem titulûmq; verè Ch-
itiani possim sustinere: quicquid
mili assiduâque prece atq; obsecratione
à Deo Opt. Max. suppliciter petam,
divinam suorum praeceptorum senten-
tem, propter animi mei quasi nihil
rentis agri sterilitatem, interire patiar
sed menti meæ, tanquam macro & in-
cundo solo, cœlesti suæ gratiæ inbre-*

gato, cum fertilitatem dare velit, ut uberrimas edam sanctitatis fruges, in celesti horreo granarioq; recondendas atque conservandas.

M. Perge (mi fili) tenere istam viam quam instituisti, nihil hesitans quin sicuti hoc consilium atq; propositum divino instinctu motus coepisti; ita ad exitum optabilem rationis atq; instituti istius tui, jam sanctis à te initiis orsi, feliciter sis opus ductu per- venturus, ad aeternam tuam salutem, & Dei

Opt. Max. gloriam: cui omnis laus, honor, gloria, sempiternis est seculorum atq; tribuenda.

1. Cor. 3. 7. 9.
2. Cor. 9. 10. 14.
Mat. 3. 12.
& 13. 23.
Ioa. 4. 36. & c.
Gal. 5. 22. 23.
& c.
2. Cor. 8. 10. 11.
Phil. 1. 6. 9. & c.
& 2. 13.
Rom. 6. 22. 23.
Matth. 5. 16.
2. Co. 9. 10.
11. 12. & c.

FINIS.

Admonitio Matutina.

Eph. 5. 14.

EXpergiscere qui dormis, & excitare à mortuis, & illucescet tibi Christus.

Rom. 13. 11.

Tempestivum est nos jam è somno suscitari.

12.

Præterit nox, dies appropinquat: abiciamus igitur opera tenebrarum, & arma lucis sumamus.

13.

Honestè nos, ità ut in clara luce veritantes decet, geramus: & Domino Iesu Christo induamur.

Mat. 5. 16.

Ità luceat hominibus vita nostra splendor, ut, nostra opera bona conspicientes, gloriam Patri nostro cælesti tribuant.

Sap. 6. 12.

Sapientia res est excellentissima, & quæ nunquam evanescit: ab illis verò qui eam admirantur & exquirunt, facile invenitur, atque obtinetur.

13.

Eos qui ipsam expetunt anteverit, nescit illis ultro offerat,

14.

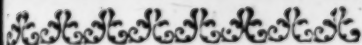
Qui primo diluculo illi invigilat, non multum laboris sustinebit: præstò enim ad portam erit in foribus eius assidens.

Eccle. 2. 13.

Sapientia stultitiæ tam longè præstet, quàm lumen tenebris antecellit.

PSAL.

Psalmus Matutinus.

DEo tribuite laudem, O pueri: servi e- Psal. 135. 1.
jus laudibus efferte nomen Domini.

Nomen Domini glorioſe prædicetur:
ex hoc tempore in omnem æternitatem.

Summâ laude celebrandum eſt nomen
Domini, ab ortu ſolis ad occaſum.

Tuus (O Deus) eſt dies, & tua eſt nox, Psal. 74. 16.
tu præparâſti lumen & ſolem.

In cubilibus nos collocaviſimus, ſomnôque Psal. 3. 5.
nos dedimus, & rurſum experrecti ſumus;
quoniam in tua, O Deus, tutela latuimus.

O Deus, tu es dominus noſter, ſummo Psal. 63. 1. &
mane te quærimus, & ſupplices ad tuum 88. 13.
auxilium confugimus.

Servi tui ſumus, O Domine; ingenii lu- Psal. 119. 125.
men in nobis accende, ut tua præcepta in-
telligamus.

Monſtrato viam, quâ nobis ſit ingre- Psal. 143. 9.
diendum; ad te namque mentes noſtras
erigimus.

Inſtinue nos, ut ea quæ tibi grata ſunt fa- Psal. 143. 10.
ciamus: tu enim es Dominus Deus noſter;
nomen tuum ſanctum dirigat nos in viam
quæ deducit ad vitam.

Psal. 143. 8.

Effice ut benignam tuam bonitatem
matutinis temporibus sentiamus: in
enim positas omnes nostras spes habemus.

Psal. 90. 14.

*Dileculo nos exple misericordia tua: &
pre gaudio voces effundemus, & letabimur
omnibus diebus vite nostra.*

Psal. 71. 4.

Tu enim, Domine, is es, cujus defiderio tenemur; in tua fiducia ab ineunte
etate conquiescimus.

Psal. 71. 5.

*Tuis subsidiis, ex quo primum in lucem
editi sumus, sustentamur: tu nos ex alio
materna eduxisti: tuam laudem & gloriam
in perpetuum celebrabimus.*

Psal. 9. 16. 17.

De tua potentia canemus, tuam benignitatem primam luce predicabimus: tu enim nostrum praesidium, perfugium nostrum, nostrum propugnaculum: tu Deus noster clementissimus perpetuo exististi.

*Gloria tribuatur Deo Patri, & filio,
& spiritui sancto.*

*Sicut a principio ad hunc usque diem
factum est, fietque per infinitas seculorum
etates. Amen*

Matth.

Gratiam tibi, quantam maximam animi nostri
 capere possunt, habemus, Deus Pater coele-
 stis, qui nos ab omni præteritæ noctis periculo Psal. 3. 5. 7.
 atque discrimine salvos atq; incolumes utq; ad & 4. 9.
 hodiernum diem conservasti; precamurque ut Psal. 91. tot.
 hodiè etiam atque perpetuò in posterum salutis
 nostræ defensionem, atq; patrocinium suscipere
 velis; & quemadmodum, discussâ noctis caligine, Psal. 74. 16.
 solis luce mundum omnem complevisi, nos è
 somno excitasti; ita & mentes nostras è tenebris Psal. 4. 6. & 36. 9.
 internis ignorantie in lucem vocatas, & è vitio-
 rum sopore suscitatas, divinis radiis sancti
 Spiritus tui, notitiâq; dilecti Filii tui Iesu Christi
 Servatoris nostri, veri illius solis, illustrare digne-
 ris: ut ab operibus tenebrarum declinantes, om-
 nemq; vivendi cursum ad divinam verbi tui ve-
 ritatem dirigentes, nos, ut in clara luce, atque in
 conspectu tuo, honestè, justèq; & sanctè, ut dei
 filios geramus; tandèmq; ad beatissimam illam
 lucem in qua tu habitas, duce eodem filio tuo Ie-
 su Christo, perveniamus. Cui tecum & cum san-
 cto Spiritu, uni venerandæ maiestatis Deo, laus
 atq; honor omnis in perpetuum debetur. Amen.

*Precatio matutina studiosis
 accomodata.*

Maximas tibi ex animis gratias agimus, De-
 us Pater luminum, bonorum omnium lar- Iac. 1. 17.
 gitor, quòd parentibus patronisque no-
 stris hanc mentem dedisti, ut nos eâ ætate quæ Ecd. 12. 1. 3. 5.
 maximè flexibilis est, & ad optimi quæq; discen- Pro. 22. 6.
 dum opportunissima, in bonarum litterarum dis-

ciplinam traderent: suppliciter à te petentes, ne illorum bonam de nobis spem, nostræque ætatis optimam partem, propter nostram ingenii tarditatem, negligentiam, & inertiam, perire sinas. Et quia nostra vigilantia, industria, atq; studium nihil sine divino instinctu tuo proficere valent, donare celestibus tuis radiis mentibus ingenisque nostris ita illucere, nosque eo desiderio & amore bonatum literarum, sapientiæ atq; virtute afficeret, eaque docilitate ad percipiendum, memoriæq; ad percepta retinendum donare, ut in pueritia atque adolescentia nostra bonis literis artibusq; & virtutis præceptis liberaliter instituti, viri docti & pii, reique publicæ atque sanctæ Ecclesiæ tux utiles evadamus, ad sanctissimi nominis tui gloriam amplificandam. Hæc à te, Pater celestis, nomine unici Filii tui Iesu Christi Servatoris nostri efflagitamus, obsecrantes ut ea nobis ipse causâ largiri velis: tibi verò, cum eodem Filio tuo, sanctoque Spiritu, laus omnis & gloria perpetuò tribuatur. Amen.

MATVINA PRECATIO

alia, scholis apta.

LArgire, Domine Deus Pater celestis, ut divino Spiritu tuo afflatis, & dilectissimi filii beatissimi que pueri tui Iesu Christi clarissimum illustrissimumq; exemplum nobis ad imitandum ante oculos præponentes, hoc pueritiæ atq; adolescentiæ nostræ tempore, nos totos ad bonarum literarum studium & virtutem applicemus atque ad tuam voluntatem conformemus:

Prov. 6 6 9.

& 24. 33.

Ps. 127. 2.

Joan. 15. 4. 5.

Ps. 4 6 & 36 9.

2. Cor. 4. 6.

Deut. 4 9. 10.

& 31. 12. 13.

Ps. 78 3. 4.

Matth. 19 13. 14.

2. Tim. 3. 15.

Joan. 15. 16.

1. Tim. 1 17.

Eccl. 12. 1.

Eccl. 12. 1.

& sicuti ætate progredimur, ita indies magis magisque scientiâ, sapientiâ, virtute, proficiamus: Luc. 2. 52.
 tum hominum piorum, tum verò tuam maximè
 celestem gratiam atque amorem (in quo summa
 sua est felicitas) nobis conciliantes atque conse-
 quentes: idque per eundem Filium tuum Iesum
 Christum, Servatorem nostrum, cui, unà te-
 cum & cum sancto spiritu, honor est atque glo-
 ria sempiterna tribuenda. Amen.

PSALMI.

Admonitio Vespertina
& Nocturna.

Dile si quis incedat, nihil offendit: quo- Ioan. I 1. 9.
 niam solis lumen aspicit.

At si de nocte ambulet, luce orbatuſ per Io.
 errorem incurrit.

Hac est damnationis causa, quòd lux Ioan. 3. 19.
 mundo affulſit; homines verò tenebris, po-
 tiùs quàm luce delectati sunt, propterea
 quòd eorum vita flagitiosa fuerat.

Iesus Christus Dei filius lux est qua in Ioan. I. 5. 9.
 tenebris fulget, vera illa lux qua omnes ho-
 mines, qui in hanc vitam ingrediuntur,
 illustrat.

Progrediamur igitur dum suppetit lu- Ioan. 12. 35.
 men, nos ne nox opprimat: nam qui tene-
 bris versatur, nescit quòd ruat.

Incredu.

Cor. 4. 14.

2. 12. 36. 46

Incredulorum peregrinum iugum ne feramus: verum, dum lucem afficimus, lucifiamus, ut lucis soboles efficiamur.

2. 8. 11.

9. 5.

Credamus in Iesum Christum dei filium, qui mundo illuxit, ut omnes qui credant in eum tenebris non jaceant.

Qui Christum mundi lucem sequitur, e tenebris in lumen vite vocabitur.

Gal. 1. 12. 4.

Excitatur e tenebris lumen iis, qui caste atque integrè versantur.

1. 10. 2. 9.

Qui se in luce versari dicit, & odium tamen in fratrem habet, in tenebris usq; ad hoc tempus offunditur.

10.

Qui fratrem diligit, luce circumfunditur: neq; unquam ab eo peccandi occasio offeretur.

1. 58. 10.

Si inopis atq; egentis esuriei misertus fueris, luctuq; & mœrore afflictum animum consolatione sustentaveris: tunc effulgebit e tenebris lumen tuum, eritque caligo tua instar meridiei.

Hymnus Vespertinus & nocturnus.

Gal. 9. 1.

Optimum est nos tibi, O Deus, confiteri, tuumque numen precibus placare,

c

Et divinum nomen tuum hymnis & laudibus celebrare, O excelissime.

De tua benignitate matutinis temporibus, & vespertinis de veritate tua honorificè prædicare. Psal. 92. 2.

Dum terra atque homines obscurâ teguntur caligine, tua (O Domine) gloria nobis illucescat: lumen tuum & tua nos veritas dirigant. Psal. 43. 3.

O Deus, qui jubes lumen è tenebris effulgere, illustra mentes nostras; & præfer nobis lumen cognitionis gloriæ tuæ in facie Iesu Christi. 2. Cor. 4. 6.

Accende lucernam nostram, O Domine Deus noster; illumina tenebras nostras, ut in conspectu tuo ambulemus in lumine viventi. Psal. 118. 13. & 136. 13.

Verbum tuum instar lucernæ est pedibus nostris, instar lychni semitis nostris; præfert lumen iis qui in tenebris & in umbra mortis versantur; vestigia nostra dirigit in viam pacis. Psal. 119. 1. & Luc. 1. 79.

Ingressus nostros ad verbi tui normam dirige: nam sic pedes nostri à lapsu continebuntur, ne in flagitiū aliquod dilabamur. Psal. 119. & 136. 13.

Penes te, O Deus, est fons vitæ; illustra oculos nostros tui vultus fulgore, ne, Psal. 36. 9. & 13. 3.
somnia

somno consopiti sempiterno, hostis nostri dominatu premamur.

Extrahere nos è tenebris & è mortis caligine, rumpe vincula nostra, & eripe nos ab interitu: O libera nos ab illa caligine, ubi fletus gemitusque sunt, & dentium crepitus exaudiuntur.

Oculos nostros aperi, ut è tenebris in lucem vocemur, & è potestate Satanz vindicemur, & tibi, O Deus noster, afficramur

Vt peccatorum veniam impetremus, benedictatemque adeamus cum illis, qui per fidem erga filium tuum Iesum Christum sancti atque integri efficiuntur.

Sic cubitum discedemus, nosq; quieti trademus securi; tuo enim solius presidio in tuto collocabimur.

Gloria tribuatur Deo Patri, & Filio, & Spiritui sancto.

Sicut à principio adhuc usque diem factum est, fietque per infinitas seculorum ætates. Amen.

Preca.

Precatio Vespertina.

Domine Deus, cujus tutela est salus hominum, atque rerum omnium; quando nox mundum oppressit, corpora mox nostra somno, quo nihil est morti similis, resoluta languidæque jacebant: nos totos tibi in tutelam tradimus, suppliciter orantes, ut à potestate malignorum spirituum, caliginis principum, qui ad nos fallendos in Angelos se lucis transformare valent, & à peccatis, tenebrarum operibus, atque aliis omnibus tum corporis tum animæ periculis nos tueri & conservare velis: atque totos nos sopore opprimi, & quasi sepultos jacere, aut mentibus interim nostris caligine ita offundi non patiaris, ut tui nos oblivio capiat; verum ut, corporibus sopitis, animi vigiles assidue noctes diesque tibi intenti excubent. Et cum requies corpora simul atque animos nostros satis, quantum natura quæret, refecerit, crastina aurora aptiores nos atque propensiores reddat ad tibi serviendum in eo viræ statu quem nos tenere voluisti, ad animarum nostrarum salutem, nostrorum proximorum commodum, tuique sanctissimi nominis gloriam, per Jesum Christum Servatorem nostrum, qui, unâ tecum, & cum sancto Spiritu, omni laude & gloriâ, omnibus seculorum ætatibus, est ab omnibus afficiendus. *Amen.*

Vespertina Precatio alia.

Omnipotens Deus, cujus beneficio, sicuti dies hominibus ad negotia obeunda illucescit, sic

Ps. 131. & 146.
& 147.

Luc. 8. 53

Joan. 11. 11. 12.
& c.

1. Thess. 4. 13. 1

Eph. 6. 12.

2. Cor. 11. 14

Eph. 5. 11. 12

Thess. 5. 3. 6. 1

1. Cor. 7. 20.

E. h. 4. 3. c.

1. Thess. 3. 12.

Isa. 45. 7. & 50. 3
Ecc. 3. 12.

Psal. 25. 7.
& 32. 1. & 51. 2
Isa. 43. 25.
Luc. 18. 28.
& 3. 19.
Col. 2. 13. 14.
Psal. 137. 2.

Luc. 8. 51. 54. & c.
Mat. 11. 11. 25.
3. 44.

Col. 1. 13.
Psal. 4. 26.
Luc. 21. 23.
32. 5.

Col. 2. 13.

& nox ad corpora atque animos labore & contentione defessos, quietè relaxandos atq; recreandos conceditur; supplici à te precatione poscimus, ut quemadmodum nox tenebris omnia obscurat, ità & peccata etiam nostra illi dilecto filio condonans, occultare, & ab oculis tuis removeat, atque illorum memoriam sempiternà oblivione deleat velis: ut veluti corpora somno & requie reficiantur, itidem animi nostri, misericordiarum tuarum fiducià à scelerum conscientia soluti, tranquilentur: atq; ità toti recreati crastino quum dilucesceret, reliquisq; vitæ nostræ diebus expectecti, ad tibi serviendum excitemur. Et quando mors ipsa, à qua tam est tibi facile nos atq; è somno corporis excitare, imminebit, in spe lætissimæ illius resurrectionis (quâ corpora nostra ad sempiternum illum diem nullis unquam tenebris interruptum expergescias) requiescamus, quando hæreditatis sanctorum in lumine participes redemur, in cælesti Hierusalem, beatissimâ illâ civitate, quæ neque Lucernæ, neque Solis, neque Lunæ lumine, quo illustretur, indigebit: tu enim, O Deus, gloria illi illucescet; tuusq; filius, agnus ille, nostrum erit decus, ac lumen sempiternum. Ad quam gloriosissimam lucem, & regnum dilecti filii tui, ut nos velis perducere, te per eundem illum Servatorem nostrum obtestamur, atque obsecramus; qui unà tecum, cum sancto Spiritu, maximis & immortalibus honoribus summisq; & perpetuis laudibus effe-
rendus est atque celebrandus. Amen.

FINIS.